

گۆقاری ئەکادیمیای کوردی

٢٠٢٤ ی زاینی

٢٧٢٤ ی کوردی

ژماره (٦٠)

گۆڤاری ئەكادیمیای كوردی

ژماره (٦٠) ٢٧٢٤ی كوردی ٢٠٢٤ی زایینی

سەرۆکی ئەكادیمیای كوردی و خاوەن ئیمتیازی گۆڤار
حه مه سه عید حه سه ن كه ریم

سەرنووسەر:

پ.د. کاروان عومەر قادر

بەرپۆه بهری نووسین:

د. پەخشان فەهمی فەرحو

دەستە ی نووسەرەن:

- پ.د. قەیس کاکل توفیق

- پ.د. موحسین ئەحمەد عومەر

- پ.د. بەختیار سەجادی

- پ.د. فەرهاد قادر توفیق

- پ.ی.د. عەبدولواحید ئیدریس شەریف

- پ.ی.د. نەوزاد ئەسوەد ئەحمەد

- د. لەزگین عەبدولرەحمان ئەحمەد

دەستە ی پراویژکاران:-

- پ.د. میشل لیزەنبیرگ

- پ.د. مارتین فان برونسن

- پ.د. جەلیلی جەلیل

- پ.د. سەڵح ئاکین

- پ.د. جەعفەر شەیخولئیسلامی

- پ.د. عەبدولرەحمان ئەداک

- پ.د. هاشم ئەحمەد زاده

هه ڤرکییا لسه دهستهه لاتا میرگه ها به هدینان دناقبه را

قوباد به گ و به هرام به گ دا ١٥٧٦-١٥٨٥

(خواندنه ک د به لگه نامه یین عوسمانی دا)^(١)

بهزاد محمد طاهر رمضان

پ.ه. د. نزار ایوب حسن گولی

وهزاره تا پهروه ده

ب.پ.گ دهوک

Bahzad.Ramadhan@gmail.com

زانکۆیا زاخۆ

فاکولتیا زانستین مروڤایه تی-پشکا میژوو

Nazar.Hasan@uoz.edu.krd

پوخته:

هه ڤرکیییی دهستهه لاتا دناقبه را ئه ندامی بنه مالیین دهستهه لاتا داردا د دیرۆکا میرگه هیین کوردیدا بیاقه کی به رفه هه بخۆ ڤه دگریت، نه خاسمه لسه رده می عوسمانی، و ژبه ره حهزا بله ز یا ب سه ردا گرتنا دهستهه لاتا ل میرگه ها به هدینان کا چاوان وی سه رده می دناڤ میرگه هیین کوردی دا کاره کی به ره لاقبوو، د چه رخی شازدی دا دیرۆترین و دژوارترین هه ڤرکی دناقبه را هه رده و کورین سولتان حسینی (١٥٣٣-١٥٧٣) قوباد به گ و به هرام به گ دا په یدا بوو ئه وا بو ماوه یی نه هه سالان ڤه کیشای و ئه نجامین خراب یین سیاسی و جفاکی بو میرگه هه ل پاش خو هیلایین، هه چه نده ڤه کۆله ران گرنگی دایه ب بابه تی هه ڤرکیییی ناڤخویی ل ژبه ره به رده ست نه بوونا ژیده رین ره سه ن هه تا قی سه رده می ژی راستییی دیرۆکی ده رباره ی هه ڤرکیییی ناڤخویی یین میرگه هیین کوردی ب گشتی وب دیارگری د ناقبه را میرین به هدینان نه گه هشتنه به رده ستی خوانده قانان. ئه ڤ ڤه کۆلینه ل ژیر روڤناهییا به لگه نامه یین فه رمی یین دهوله تا عوسمانی ژ ده فته رین موهمه وتۆمارین جودا جودا و ژیده رین ره سه ن یین وه ک شه ره فنامه یا شه ره فخانئ بدلسی پیکولی که ت راستییا هه ڤرکییا د ناقبه را قوباد به گ (١٥٧٣-١٥٨٥) میری به هدینان و برایی وی به هرام به گ بزانیته، و دی وان فاکنه ران به رچاڤ وه رگریته ئه ویین بووینه پالپشت بو قی هه ڤرکیییی، ول داوییی ئه نجامین وی سیاسی و جفاکی ڤه کۆلیته.

کلیله وشه: (هه ڤرکی، قوباد به گ، به هرام به گ، میرگه ها به هدینان، سولتان عوسمانی)

پیشه کی:

میرگه ها به هدینان لسه رده می عوسمانیان ئیک ژوان میرگه هیئ کوردی یین گرنگ بوو ئه وین د پله یا حکومه تدا، کو د قوناغه کا هه ستیار یا دیرۆکا کوردستانی مل ب ملئ میرگه هیئ دی یین کوردی نه خشه یی سیاسی یی کوردستانی پیکینایه. و میرین وی یین ده ستینکی ب شیویه کی به یز شیان ئه فی چندی وه ک ده ستکه فته کی سیاسی بپارین، ود چه رخی شازدیدا ب دیارگری لسه رده می سولتان حسینی میرگه ها به هدینان د لوتکه یا هیژیدا بوو، لی پشتی مرنا وی میرگه ها تووشی هه فرکیین دژوار دبیت نه خاسمه دناقه را ئه ندامین بنه مالی (کورین وی) دا، ئه فان هه فرکیان ره هندیئ خو یین که سوکی و سیاسی و ئابووری و هوزایه تی هه بوون، هوزین ده ورووبه ر و میرگه هیئ ده ورووبه ر ب هوکار و به هانه یین جودا جودا رووله کی به رچاڤ د فان روودانا دا گیران، سه ره ئه نجام کاره ساتین سیاسی و مرؤفایه تی ل دووقدا هاتن، و بوونه ئه گره کی به یز بو مایتیکرنا ده سته لاتداریئ ده فته ری. ئه ف ئه کۆلینه دی پیکولی که ت روئاهیئ به رده ته سه ر وان هه فرکی وناکۆکیین سیاسی دناقه را کورین سولتان حسینی قوباد به گ و به هرام به گ، و ب شیویه کی تیروته سه ل دی چیته ناف هوورکاتیین وی دا. ئه کۆلین لسه ر چوار ته وه رین سه ره کی هاتیه پارقه کرن، ته وه ری ئیک لی ژیر نافئ ئه گه رین هه فرکیا قوباد به گ و به هرام ئه ف ته وه ره دی هیته ته رخانکرن ژ بو وان فاکته رین بووینه پالپشت ژ بو ده ستپیکرنا هه فرکیا وان، و پاشان دژواربوونا ناکۆکیان، لی ته وه ری دووی ل ژیر نافئ قوناغا ئیک لی یا هه فرکی (١٥٧٦-١٥٨٣)، ئه ف ته وه ره یی گریداییه ب ده ستپیکا هه فرکیان هه تا فه گه ریاننا به هرام به گی ژ ئیرانئ، هندی ته وه ری سین یه ل ژیر نافئ قوناغا دووی یا هه فرکی (١٥٨٣-١٥٨٥) دفی ته وه ری دا دی به حس ژ چاوانیا فه گه ریاننا به هرام به گی که ت وئاشت بوونا وی دگه ل برایی خو پاشان دووباره تیکچوونا په یوه نندیین وان هه تا کوشتنا قوباد به گی ل سالا ١٥٨٥، ته وه ری چواری ل ژیر ناف و نیشانیئ ئه نجامین هه فرکیا قوباد به گ و به هرام به گ (١٥٧٦-١٥٨٥)، د فی ته وه ری دا دی به حس

ژ ئه نجامین سیاسی و ئابووری و جفاکی هیته کرن ئه وین ژ مملانییا دناقه را هه ردوو بریان دا په یدابووی.

ته وه ری ئیک لی: ئه گه رین هه فرکیا دناقه را قوباد به گ و به هرام به گدا

ل سالا ١٥١٥ میرگه ها به هدینان بوو پشکه ک ژ ده وله تا عوسمانی، هه ر ژفی ده می هه تا مرنا سولتان حسینی وه لی (١٥٣٣-١٥٧٣) میرگه ها هه تا راده په کی د ره وشه کا ئارامدا ده رباژبوو، به ری ناقبری به ریت هزر د پارقه کرنا ئه ردی میرگه هیئ لسه ر کورین خو کربوو، و بو فی مه ره می ل ١٨ کانونا ئیک لی ١٥٧٣ نامه که بو حه سه ن پاشا والیی دیاربه کرئ هنارت کو پشتی ئه و دمريت وه لاتئ وی هه مووی ب عه شیرت فه پیشکیشی میرئ سندی سلیمانی قوباد به گی بکه ت، ژ لایئ خو فه سولتانی فه رمانا فی کاری بو والیی به غداد هنارت کو وه سیه تا سولتان حسینی وه ک خو جیبه جئ بکه ت (ده فته ر موهمیه: ٢٥، حوکم: ٨٣، ١١). ل قیره سولتان حسینی ژی کورئ خو (به هرام به گ) بی به هر کر، هه روه ها چه وانیا دابه شکرنا وه لاتئ خو لسه ر کورین خو دیارنه کر به لکو داخواز کر به «هه موو ویلایه تا وی ب عه شیرت و قه بیله فه» بو قوبادی بن.

ل ٨ کانونا دووی ١٥٧٤ حه سه ن پاشای نامه یه ک بو سولتانی هنارت تیدا دیار کر کو سولتان حسینی یی مری و تیدا دیارکر ئه وی دوو کورین هه یین قوباد به گ میرئ سندی سلیمانی و کورئ دووی به هرام به گ و بریار هاته دان کو سه نه جقه ئامیدیئ بو قوباد به گی به یته ئاراسته کرن، و ده ه مان روژدا و ل دووق داخوازا قوباد به گی (سندی سلیمانی) بو به هرام به گی هاته ئاراسته کرن (ده فته ر موهمیه: ٢٥، حوکم: ٢٨٧، ٢٨) و به رائه تا هو مایونی ژی د وی روژئ دا ده رکه فت وئه یاله تا ئامیدیئ بو قوباد به گی هاته ئاراسته کرن (BOA. MAD. d. 563, 180). ل قیره ئه و کیشه یا پارقه کرنا ئه ردی میرگه هیئ لسه ر کورین سولتان حسینی به هرام وئه بو سه عید و خان ئیسماعیل و رووسته م به گ که فته سه ر ملیئ قوبادی هه رچه نده کو سولتان حسینی به هرام ژ وه لاتئ خو زبه هر کربوو. به هرامی

١٣٨). ههروهها فهكۆلههك ده‌باره‌ی وی دبیژیت: «ئه‌و كورپی مه‌زنتزین میری میرگه‌هی بوو... ئه‌وی خۆ ب تشته‌کی ژێ نه‌دابوو ب بابی خۆ فه، کارگیریا کاروبارین نافخویسی یین میرگه‌ها وی ب بیسه‌روه‌ری و شه‌ر وشۆران یا به‌رنیاس بوو» (رؤوف، ٢٠١٢، ١٩٩).

هندی به‌هرام بوو راسته‌ ئه‌و ژ برایی خۆ بچووکتربوو (نیازی، ده‌ستنفیس، ٩٩٢مش، و ١٧)، و سه‌ربوورا وی یا ده‌سته‌لاتی کیمتربوو، لی مافی به‌هرامی بوو ئه‌وژی بیته‌ میراتگری چه‌ند ده‌ستکه‌فتین بابی خۆ چونکه‌ وه‌ک نه‌ریتی حوکمی بنه‌مالی هنده‌ک ده‌سته‌لات بو وی ژێ دکه‌فت، و ئه‌فه‌ خه‌له‌تییه‌ک بوو سولتان حسین لسه‌ر ده‌می خۆ ئه‌نجام دای، ئه‌و بی به‌هر کر ژ حوکمی د ده‌مه‌کی دا هۆزین مه‌زن و یین به‌یز ل به‌هدینان پشته‌فانین وی بوون (گولی، الجواد، ٢٠١٩، ٨٥). د ئه‌رشیفی ده‌وله‌تا عوسمانی دا دیار دبیت کو به‌هرام یان که‌سه‌کی نه‌ خوشتی بوو ل جه‌م سولتان حسینی یان چه‌زا حوکمرانیی نه‌بوو، چونکه‌ ئه‌ندامین بنه‌مالا به‌هدینان هه‌موو خودان تیمار و زه‌عامه‌ت^(٢) بوون، لی نه‌ که‌فتیه به‌رچافی کو عه‌رده‌ک یان چه‌ند گونده‌ک د ده‌ستی وی دابن ژبلی ده‌سته‌لاتا ده‌فه‌را به‌حزان و به‌عشیقه‌ کو بو ماوه‌یه‌کی د ده‌ستی وی دابوون (ده‌فته‌ر موهیمه‌: ١٩، حوکم: ٤٣٨، ٢١٢؛ گولی، الجواد، ٢٠١٩، ٨٥)، و سولتانی چوار گوند ب مه‌رجی ئافه‌دانکرنی بو وی ئاراسته‌ کربوون لی ئه‌وی ئه‌ف کاره‌ ژێ ئه‌نجام نه‌دا (ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی: ٣، حوکم: ٦٨٠، ٣٢٤)، و به‌هری بابی وی به‌ریت بو ماوه‌یه‌کی نه‌دیار ئه‌و میرئاخور (ئانکو به‌رپرسی هه‌سپین کوچکا بابی خۆ بوو)! (ده‌فته‌ر موهیمه‌: ٢٥، حوکم: ٢٩، ٢٩٤). پشتی مرنا بابی وی خۆیاد بیت ئه‌و که‌سه‌کی خوشتی بوو ل جه‌م خه‌لکی به‌هدینان (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٨). لی برایی وی قوباد به‌گ ب هیچ شیوه‌یه‌کی یی رازی نه‌بوو هیچ عه‌رده‌کی یان ده‌فه‌ره‌کی دانیه‌ بن ده‌ستی به‌هرام به‌گی، ل ٢١ تیرمه‌ها ١٥٧٥ سولتانی نامه‌یه‌ک بو والیی به‌غداد هنارت و تیدا هاتبوو «قوباد به‌گی که‌سه‌ک هنارتیه‌ لایی من و ئه‌وی گوتیه‌ بابی من سولتان حسین به‌هری به‌ریت هه‌موو که‌له‌ه وده‌فه‌ر وگوند

ژی هه‌ر ل رۆژا ئیکتی ئه‌ف چه‌نده‌ ره‌د کر به‌هری به‌رائه‌تا زاخۆ بگه‌هیته‌ ده‌ستی وی، چونکه‌ ل رۆژا ٨ کانوونا دووی زاخۆ بو به‌هرامی هاته‌ ئاراسته‌ کرن و ل رۆژا ٩ کانوونی ب ئیلتیماسه‌کی زاخۆ دناقه‌را زه‌لامین بنه‌مالا به‌هدیناندا هاته‌ پارفه‌کرن بیی کو نافی به‌هرامی دناقدا بیت واته‌ بتنی رۆژه‌ک دناقه‌را به‌رائه‌تا ئیکتی و وی ئیلتیماسی هه‌بوو (ده‌فته‌ر موهیمه‌: ٢٥، حوکم: ٣٠٤-٣١١، ٤٠)، له‌ورا ئاراسته‌کرنا زاخۆ بو به‌هرامی ب مری ژ دایک بوو. ئه‌فی هه‌مووی وه‌کر کو یه‌که‌م پینگاغا پارفه‌کرنی ب دلی به‌هرامی نه‌بیت، دوور ناھیته‌ دیتن کو مایتیکرنا قوبادی د سه‌نجه‌قا زاخۆدا رووله‌ک د هه‌فکییا هه‌ردوو برایناندا هه‌بیت (گولی، الجواد، ٢٠١٩، ٨٦)

هه‌ر چه‌وا بیت قوباد به‌گ ب فه‌رمانا سولتان سه‌لیمی دووی (١٥٦٦-١٥٧٤) بوو میری میرگه‌هی (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٨)، د راستدا ئه‌وی پتر سه‌ربوورا حوکمی هه‌بوو، و به‌ری ئه‌و بیته‌ میر ل سه‌نجه‌قین جودا جودا یین ئوسمانی ده‌سته‌لات دکر. ل ٧ نیسان ١٥٥٥ ببوو میری سه‌نجه‌قا سیرتی (ده‌فته‌ر موهیمه‌: ٢، حوکم: ١٤٩٠، ١٧؛ BOA. KK. d. 213, 84)، و به‌هری ئه‌یلولا ١٥٦٣ میری تکریت بوو (گولی، الجواد، ٢٠١٩، ٨٥)، پاشی ل ٢٥ ئه‌یلول ١٥٦٣ هه‌تا ٦ کانوونا دووی ١٥٧٤ میری زاخۆ بوو (BOA. MAD. d. 563, 180; BOA. MAD. d. 563, 110؛ ده‌فته‌ر موهیمه‌: ٢٣، حوکم: ٦٢٧، ٢٩)، لی ئه‌فه‌ وی چه‌ندی ناگه‌هیت کو یی سه‌ره‌کفتی بوو د چاره‌سه‌رکرنا قه‌یراناندا. شه‌ره‌فخان ژێ ده‌رحه‌قی وی دبیژیت: «قوباد ده‌رویش و زاهده‌ک بوو یی هه‌ست نه‌رم و خودان دله‌کی پاک بوو ب شه‌ف و رۆژ ب خودا په‌رستن و نیچیر و گه‌ریانان فه‌ یی مژوول بوو، کاروبارین میرگه‌هی پشتگوه‌فه‌ هاقیتبوون، و چ ژ کاروبارین سیاسی و نه‌ینیین وی یین فه‌شارتی نه‌ دزانی، گه‌له‌ک جارن ژ بو تاونه‌کا بچووک توندترین سزا د دانا به‌ر وی که‌سی ب تاوانی رابووی، و تاوانبارین مه‌زن ئازاد دکرن، ئه‌فه‌ بوو نه‌گه‌ری وی چه‌ندی کو هۆزین به‌هدینان ل وی داخ بچن و ل دژی وی ده‌رکه‌فن و ژبو وه‌رگرتنا ده‌سته‌لاتی پشته‌فانیا برایی وی به‌هرام به‌گی کرن ئه‌وی د به‌ره‌ینگی نه‌شیایی ل دژی برایی خۆ رابوه‌ستیت (البلیسی، ٢٠٠٦،

وعه شيره تين ژير ده ستی خو بو من ناراسته کربوون داکو چ کهس ژ ده رفه مایتیکرنی تیدا نه کهن وئووی حوکمه ک بو باره گایس ته ژی هنارت بوو، و داخواز کریه ئه و جهه هه موو لسهر نافس من بهینه دانان و بهرانه تا وان جهان بو بهینه نووکرن»، و فه رمان ژ سولتانی هات کو بهرانه ته ک بو فس مه رهمی بو قوباد به گی ل گور قانون وشه ریعته شریف بهینه نفیسین داکو که سه ک ژ ده رفه ده ستیوه ردانی دفی جهی دا نه کهت (BOA. A. NŞT. d. 1074. 21)، و د هه مان روژدا قوباد به گی داخواز کر کو هنده ک تیمارین بابی وی ل سه نجه قین مووسل و هه ولیر و کهرکووک ک کو د ده ستین براین وی و هنده ک ناغایین به هدیناندا بوون کو پیش هنده ک خزمه تین ده وله تی فه بو هاتبوونه دان قوباد به گی ئه ف جهه هه موو داخواز کر نه فه ب پشتبه ستی لسهر وی چهندی کو بابی وی ژی به ری مریت داخواز کربوو ئه ف عه رده بکه فه ژیر ده سته لاتا قوباد به گی، لی ژبه ر تیکچوونا فس به لگه یی نه ایته زانین سولتانی دفی بیافی دا چ بریاردا بوو (BOA. A. NŞT. d. 1074. 29)، ئه نجامی فس چهندی و پشتبه فانیا ده وله تا عوسمانی بو قوباد به گی به هرامی یاخبوونا خو راگه هاند و به ره ف ده وله تا سه فه وی ره فی- ههروه ک دی پاشی ب به رفه هه ی به حس که یین. ده می به هرام ژ ئیرانی ژی فه گه ریایی قوباد ل دژی وی چهندی راوه ستیا کو هیچ عه رده ک میرگه ها وی بو به هرامی به یته ناراسته کرن، هه رچه نده که لهه یا ئه رزی و هوژا گو فیه ی و سیابره وی و گوندی که رلی^(٣) و هنده ک جهین دی ژ لایس ده سته لاتدارین عوسمانی بو هاتبوونه دان ژی، لی قوبادی ب نامه په ک گوته سولتانی «ئه ف عه رده بی ره زامه ندیا من ژ لایس والیسی شه ره زوری هاتینه ناراسته کرن» و داخوازر ئه و جهه بو وی بهینه فه گه راندن، سولتانی ژی فه رمان دا ئه و عه رده هه موو ژ به هرامی به یته ستاندن و جاره کا دی بو قوبادی بهینه ناراسته کرن (ده فتهر موهیمه: ٥٤، حوکم: ٣٣٨، ٨٧).

سه باره ت فاکته رین ده ره کی ده ستیوه ردانا هه ر ئیک ژ میرین جزیری و هه کاری و سوران ژوان هوکارین گرنگ دهینه هژمارتن ئه وین بوینه ئه گه ری پتر نازراندنا

ناکوکیا دنافه را هه ردوو برایندا (ده فتهر موهیمه: ٥٢، حوکم: ٢٠٠، ٨٣). د که فندا میری جزیری به در به گ دوژمنی میرگه ها به هدینان بوو و چاف ب سولتان حسینی ژی نه رادبوون، ل روژا ته شریفاتین سولتانی ب هه لکه فتا داوی هاتنا شه ری ئیرانی و فه گه ریانا میر و به گان بو وه لاتین خو سولتان حسینی وه ک پیشه وای میرین کوردان لسهر به در به گی دا روونشت، یی دووماهیی که رین وی ژ فس چهندی فه بوون و بی چاف ب سولتانی بکه فیت وموله تی ژ سولتانی وه برگریت ژ کوچکا هومایونی ده رکه فت، و هاته جزیری (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٥١)، ده می قوباد به گ ژی هاتیه سه ر ده سته لاتی ول ده ستیکا هه فرکیین بریان دا دیار دبیت کو به در به گ ب پالانا به هرامی رادبیت، دیاره ئه فه سیاسه ته کا میر به در به گی بوو ژ بو شکاندنا میرگه ها به هدینان، ئه وی لسهر سنووری گولی و سندی وزوبه یران پالندان لی ل پایته ختی به هرام پالدا (گولی، الجوادی، ٢٠١٩، ١٠٢-١٠٣)، ول ١٦ تیره هه ١٥٧٦ سولتانی نامه یه ک بو میری جزیری به در به گی هنارت دفی نامه ییدا دوویات کر کو ب رییا نامه یه کا قوباد به گی بو وی دیاربوویه کو «ده می چا فیکه فتنا [به هرام به گ] دگه ل زهینه ل به گی ئه وی گه له ک سه رپیچی و کارین نه هه ژی کرن» (ده فتهر موهیمه زه یلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ٣٢٤)، ههروه ها به هرامی په یوه ندی دگه ل میری جزیری ژی گریدان، سولتانی ژی د نامه یا خو دا بو به در به گی گوت «ئه گه ر [به هرام] به یینه لایس ته دی بیته ئه گه ری شه ر و نازاوه یی له ورا مانا وی ل ده ف ته کاره ک نه گونجایی یه... ئه وی په ند و ناموژگاری بکه، و به ری وی بده سه نجه قا وی ل قه رنه یان بو ئه ستانه یا سه عاده تا من به نیره، یان ژی بلا برایی وی ب ریکا هنارتنا نامه و گوتین خیر و چاکس بو به نیریت و نارام بکه ت و په یوه ندی دنافه را خو و برایی خو خوش بکه ت،... ژ بو فه مردنا نازاوه گیری هه ولین جوان و پاقر ژ ته چا فه ری کرینه، و چاککرن و ناساییکرنا دنافه را وان هیقیا مه یه، و خه لک ب ته ناهی و نارامی ل ژیر سیبه را ده سته لاتا من مژوولی ژیانا خو بن، و هه ردوو برا ب نارامی ب ریکه فن و بژین و هه ر تشته ک به روفاژی فس روو بده ت بو من بنفیسن و ره وانه ی ئه ستانه بکه ن» (ده فتهر

موهیمه زهیلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ٣٢٤).

تهوه رۆی دووی: قوناغا ئیکێ یا هه فرکیین قوباد به گ و

به هرام به گ (١٥٧٦-١٥٨٣)

به هرامی دقێ قوناغیدا شیا پرائیا وان که سان ئه وین ژ حوکمی قوبادی نه رازی ویاخی ژ هه موو تهخ و چینان ل خو کوم بکهت، ئه فجا چ ئه ندایین بنه مالتی بن یا سه روک هۆزین به هدینان بن. یه کهم به لکه نامه ئامازه ب یاخیوونا به هرام به گی دژی برایتی خو قوبادی دکهت بو ١٦ کانوونا دووی ١٥٧٦ فه دگه ریت، ئه وژی به رسقا سولتانی یه بو نامه یه کا قوبادی کو تیدا هاتیه «برایتی ته به هرام به گ فساد و شه ناعه تی دکهت، مه ژی فرمان دایه والیئی شه هره زووری ئه وی میه قان بکهت وب ره فتاره کا گونجایی ده سته سه ر بکهت» (ده فته ر موهیمه: ٢٧، حوکم: ٤٦٨، ٢٢٠). د هه مان رۆژدا فرمان ل والیئی شه هره زووری کریه کو تیدا هاتیه: «نه ا ئه و ل به سراهه ل سه نجه قا (مه دینه) (٤) ئه فجا ئه وی ب هه لکه فته کئی میه قان بکه، و ب ره فتاره کا گونجایی بگه ر، و ئه نجامین وی بو من به نیره» (ده فته ر موهیمه: ٢٧، حوکم: ٤٦٧، ٢٢٠)، د نامه یا سولتانییدا دیارد بیت کو ئه و ل دژی برایتی خو ده رکه فته و داخوازا حوکمی کریه، پاشان ئه و دگه ل زه لامین خو بو ده رقه ی به هدینان فه چوو یه.

دیاره ل ده ستیکی قوباد به گی هه ولدایه ب رین دیپلوماسی گرفتا برایتی خو چاره بکهت و دگه ل وی روونیت، لی ئه ف چهنده یا بی مفابوو، له ورا هه ردوو لایان بریاردان به ره ف ستانبولئ فه بچن و کیشه یا خو ل جه م سولتانی چاره سه ر بکهن، و ئه و قی هه فرکیی نه هیلن، و قوبادی پیشوه خت سولتان ژ قی چهندی ئاگه هدارکر، سولتانی ژ ل ٥ خزیران ١٥٧٦ قازی و میرین لسه ر ریان ئاگه هدار کرن کو میری ئامیدیئی دئ ب فه رمی هیته ستانبولئ له ورا وان ریان بپارین و چاقدیریئی لی بکهن وهاریکارییا وی بکهن داکو میری ناقبری ب تیمناهی بگه هیته ستانبولئ (ده فته ر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٧٤، ٣١)، ده می ئه و گه هشتینه ویری سولتانی ئاموزگاری ل به هرامی کرن کو دگه ل برایتی خو جوانی ره فتاری بکهت، ههروهه ا داکو هه ردوو برا ژیک دوور بن وهه ستیارییا دنابقه را واندا کیتر بیت سولتانی سه نجه قا قورنه ل به سرا بو

هه ر ب قی مه ره می سولتانی ل ١٨ خزیران ١٥٧٦ نامه یه کا دی بو میری جزیری به در به گی هنارت تیدا ئامازه ب وی چهندی کر کو قوبادی نامه یه ک بو من هنارتیه تیدا گو تیه «به هرام به گ نوکه ل ده ف ته یه، و ئه و به ده وام د حالته ی یاخیوون و تیکدان و فساد و پالده ری ئاژه وه گیری دا یه، سه باره ت قی بابه تی من به ری نوکه فه رمانه ک ل ته کر بو و من گوت بوو ئاموزگارییا ل وان بکهن و ژ یاخیوون و پشته ری بوون بده نه پاش، و پالدان و لقاندنا فه سادی نه ژ هه ژی ته یه، وب هیچ شیوه یه کئی ئه فه جه ی زه زامه ندییا من نینه، وهه رکه سن بیته ئه گه ری فه سادی دئ که فته به ر که ربا من یا شاهانه، حوکم: ئه گه ر حوکم گه هشته ته به هه رامی گو هی وی بکیشه، ووی فریکه سه نجه قا وی داکو ب ئارامی دگه ل برایتی خو ژیا نا خو به ته سه ری، و ئه وین فساد و شه ناعه تی دکه ن دئ که فته به ر سزا و تولفه کرنا من داکو بو ته روهن بیت» (ده فته ر موهیمه زه یلی: ٣، حوکم: ٦٦٩، ٢٦٤)، و ل ٢٠ تیرمه هه ١٥٧٦ نامه یه ک بو میری هه کاری زه ینه ل به گی ژی هنارت، و داخوازا ژ وی ژی کر ئاموزگارییا ل به هرامی بکهت داکو بچیه سه رکاری خو، و ده ستان ژ فه سادا خو به رده ت، و دگه ل برایتی خو چاکیبیت، و سولتانی د نامه یا خو دا هه ره شه یین نه ئیکسه ر ل زه ینه ل به گی ژی کرن کو ئه و نه بیته هو کاری په یدابوونا فته یه کا مه زن (ده فته ر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٥٦، ٢٣). ههروهه ا سولتانی نامه بو میری سوران ژی هنارت، و فرمان ل وی کر ده ستان ژ پشته قانیا به هرام به گی به ر ده ت و هاریکارییا برایتی وی بکهت (ده فته ر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٩٠٠، ٣٥٤). قوبادی دنامه یه کا خو دا بو سولتانی ئه گه ری پشته قانیا قان میرگه هان بو به هرام به گی بو وی چهندی فه دگه رینت کو ئه وان میرین ئامازه پیکری که رب ژ وی فه دبن، ژ به ر ئه وی ریزا ژ سولتانی وه رگرتی و دنامه یا خو دا دبیژیت «ئه و حه سوودی ب من دبه ن» (ده فته ر موهیمه: ٥٢، حوکم: ٢٠٠، ٨٣). ئه فه هه موو بوونه ئه گه ر کو به هرام به گ ب هه فکارییا هنده ک ئه ندایین بنه مالا به هدینان و هۆزین وی ده ست ب یاخیوونئ بکهن.

بههرامی ئاراسته کر (دهفتهر موهمیه زهیلی: ٣، حوکم: ٦٨٠، ٢٦٨).

سهبارت بههرامی سولتان ل ستانبولئ نه بوو جهی هیقیین وی، له ورا نه چوو سه کارئ خو ل بهسرا، بهلکو دناڤ هۆزین بههدیناندا ما، و په یوهندی ب سه روک هۆز و که سوکارین خو یین دی ئه وین یاخی کر و بهرده وامی دا ب بزاقا خو، چونکه ئه وی نیازین قوبادی دزانین، و دوورکه فتتا وی ژ بههدینان د بهرژه و هندییا برایی ویدایه، نه ئه ڤه بتنی بهلکو ب رهنگه کئ کاریگهر و بهیز بزاقا خو دژی برایی خو دهست پی کر، و ههر زوو ژ قه بارهیی خو ده رکهفت و پشته فائین ده ره کی ژی بخو پیدا کرن.

ل دهستپیکئ بههرامی فیا ب هه ڤکارییا که سوکارین خو بزاقا خو دهست پی بکهت، ل ١٨ خزیران ١٥٧٦ نامهیه ک بو قوباد بهگی هاتیه تیدا ئاماژه ب وی چهندی دکهت کو هندهک نزیک و که سوکار ول ایه نگرین وی یین وهک سه یید قاسمئ برایی سولتان حسینی و شاه روسته می پسمامئ وی د سه رکیشیئ دانه و گوهداری و ملکه چیئ ناکهن، د نامهیا قوبادی دا دیاردبیت کو ئه و دشیت بزاقا وان ژناقبهت و ئه وانا بکوژیت، لی ئه وی فیایه چ پینگاف و پیرابوونان دژی وان بیی دهولهتئ نه ئاقیزیت، و سولتانی ژی گوت: «ته داخوازکریه کو دهرحقی وان ده رکهقی، ئه وان بگره و زیندان بکه و پشتی تو فه رمانئ جیه جئ دکه ی رهوشا وان بو من بهنیره» (دهفتهر موهمیه زهیلی: ٣، حوکم: ٦٦٨، ٢٦٤).

قوباد بهگ نه شیا د قوناغا دهستپیکیدا لسه ره هه ولین برایی خو زال ببیت له ورا بازنه یا هیزا بههرامی روژ بو روژئ بهرفره هتر لی هات، ئه ڤه چهنده د بهلگه نامهیه کیدا دیاردبیت کو بو ١ تیرمه هه ١٥٧٦ ئه وژی نامهیه کا سولتانییه بو والییئ دیاربه کرئ عوسمان پاشا تیدا هاتیه: «موراد بهگ برایی سولتان حسینی نامهیه ک هنارتیه کو بههرام بهگ میرئ سه نهجهقا قورنه یا سه ر ب بهسرا ڤه پشتی ژ ئاستانه یا سعاده تا من ڤه گهریای لسه ره فه سادا خو بهرده وامه، نه ئه ڤه بتنی بهلکو ئالایه کئ له شکه ری هنارتیه سه ر گوندئ بهدریکئ، و دوو زه لامین خو هنارتینه و دهستدریژی کرینه سه ر خه لکی و گه لهک موسلمان

ئیشاندینه، و مال و حالئ وان دزی و شه لاندنه، پاشی چوو به سه ر باژیرئ ئامیدیئ بخو، و ژنه ک ب ناڤئ (ئه لماس) ره ڤاندیه و بو ماوه یه کی ل بهدریکئ یان ل مووسل ئاکنجی بوویه، ئه گهر فه سادا وی نه هیته راوستاندن دئ ل گه لهک جهان به لاقبیت، ههروه ها پینڤی یه لایه نگر و دوو ڤه لانکین وی ژ وی جهی بهینه ده رتبخستن» پاشان سولتان فه رمانئ ل والییئ دیاربه کرئ دکهت «ههر ژ بهسرا هه تا دیاربه کرئ و مووسلئ هه موو پیکڤه راوینژا قوباد بهگی بکهن و بههرامی بهنیره سه نهجهقا وی یا ل بهسرا و باش بهیته شیرتکر و هه ره شه کرن داکو هوشیاری سه ریچی و فه سادئ ببیت، و ده می دگه هیته سه نهجهقا خو من ئاگه هدار بکهن» (دهفتهر موهمیه زهیلی: ٣، حوکم: ٦٨٠، ٢٦٨).

ناکوکیئ دناڤه را هه ردوو برایی هه ڤرک دا گه هشتنه راده یه کئ دهسته لاتدارین عوسمانی یین نافه ندی ل ستانبولئ دلگران کرن، له ورا هه ولدا ب رییا میرین هه ڤسوو دگه ل میرگه هئ دهستیه درانئ دڤی کاری دا بکهن، و سولتانی بابته ئی ئاموژگاری و هه ره شکرئ ل بههرامی بو هه موو ویلایهت و میرگه هین ده ورو بهر هنارت. ل ١٦ تیرمه هه ١٥٧٦ سولتانی نامهیه ک بو میرئ جزیرئ بهدر بهگی هنارت دڤئ نامه ییدا دوویات کر کو ب رییا نامهیه کا قوباد بهگی بو وی دیاربوویه کو «برایی وی ئه وی ل سه نهجهقا قورنه ل بهسرا بو هاتیه ئاراسته کرن ل ئامیدیئ روونشتیه دگه ل هندهک که سوکارین خو وهک مامئ وی سه یید قاسم و کورئ مامئ وی شاه رووسته م و برایی وی خان ئیسماعیل دهستدریژی لسه ره وه لاق کرینه، و دهست ب تالانئ کرینه خه لک بیزار کرینه... و ئه و جار دارین خه لکی دپرن جار مال و ته رش و ته والین وان ددزن، من چهنده جار مان مروڤ هنارتینه ده ڤ [بههرام بهگ] داکو ئاموژگارییان ل وی بکهن دهستان ژ فه سادا خو بهر دهت لی وی گوهداری نه کریه»، سولتان د بهرده وامییا نامهیا خو دا وی چهندی پشتراست دکهت ئه گهر دهسته لاتدارین عوسمانی ل ده ڤه ریئ ب هه ڤرا هپرشه کئ بینه سه ر بههدینان داکو بزاقا بههرامی ب داوی بینن ب گوتنا سولتانی «دئ ئاژاوه یه کا مه زن په ییدا بیت» (دهفتهر موهمیه

زهیلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ٣٢٤).

بگریت، لی به روٺاژی ئاموژگای وهه ره شه یین سولتانی ئه و نه چوو به سرا به لکو به ره ٺ جزیری ٺه چوو، ب هه ر ئاواپه کی بیت گوٺانین قوبادی سه باره ت هاندانا برایی وی ژلایین به در به گی د جهی خو دابوون، سولتانی هه ره شه یین جددی ل میری جزیری کرن کو ئه وه پالده ری به هرامی دژی برایی وی.

به در به گ نه چار بوو هه ره شه یین سولتانی به هه ند وه ر بگریت، له ورا به هرام ژ جزیری ده ری ٺیخست، نافیری ب له شکه ری خو هاته ناف هوزا زیاریان وخو تیدا ئاسی کر، چه ند زه لامین وی هوزی ل خو کو مکر و ده ست ب سه ر چه ند که له یین وی ده ٺه ری دا گرت، و را که هاند کو هه ند که له یین به هدینان ب وی به ینه دان «و رییا فه سادی ل دژی قوبادی گرت به ر ومروٺ کو مکر، ونو که وی ل به ره جه نگ و گه نگاش و جیدالی بکه ت، ئه وی ل ٺی ده ٺه ری هیرش کریه سه ر که له ک ناوچه و گوندان و سووتینه» هه ره ها به هرامی هیرش کره سه ر قه پانه یا مووسل وعه رد وته مخه یا^(٥) میری، ور یین بازرگانی ژی گرتن، له ورا مووسلیان ژی داواکاریه ک بو سولتانی بلند کرن وگازنده ژ زه ره یین به هرامی کرن، سولتانی ژی فه رمان دا والی شه هره زوری کو ب هه موو شیانین خو دگه ل میر و سه رکرده وسوپاهیان^(٦) وب چه ک و ئالاٺین شه ری ب شیوه یه کی ریکویک خو به ره ه ٺ بکه ت و ب هه ٺکاری و ب هه ماهه نگییا به گی مووسل [مه مه د به گ] و جزیری به در به گ و دگه ل له شکه ری سه نه جق و هوزین خو بو ٺی کاری خو ئاماده بکه ن» (ده ٺه ر موهیمه: ٢٨، حوکم: ١١، ٥)، و به هرام یی به رده وام بوو لسه ر یاخیبوونا خو ول ده ستیپکا هافینا ١٥٧٦ به هرامی هیرش کره سه ر که لها ئامیدی، لی ده ی شه ری دا شه ستن خوار، و قوبادی ژی ئه ٺ ده نگوباسه که هانده ستانولن، له ورا سولتانی ل ١٣ ته باخا ١٥٧٦ فه رمانه ک بو گرتنا به هرامی ده ری ٺیخست، دیاره سولتان ژ کریارین به هرامی بیزابوویه و سیاسه تا راکرنا ناکوکیان هه مبه ر سکالاین به رده وام یین قوباد به گی یا بی مفا بوو، له ورا سولتانی عوسمانی نه چار بوو فه رمانه کی ل قوباد به گی بکه ت ئه وژی:» ب هه ر ره نگه کی هه بیت ده سته سه کرنا وی ب که لامچه وقه یدکری ل ژیر

ژ ئاخٺتا سولتانی دیاردبیت کو ئه وی زانیاریین هوور ل دوور هیزا له شکه ری یا به هرامی کو م کر بوون، و د نامه یا خو دا ناٺین کو مه کا وان «خرابکاریین بووینه ئه گه ری هه لکرنا ناگری ئازاوه یی وه ک سه لیم، حسین، حیسام، سه سن، هه مزه و شاهه لی به ینه گرتن»، و داکو به هرام دووماهی ب بزاقا خو بینیت والیی شه هره زووری غه ضه نه ره پاشا ئاموژگاری لی کرن، لی ئه وی گوهی خو نه دا هیچ ئالیه کی به لکو ئه و ب ٺی چه ندی نه راوه ستییا وپه یوه ندی دگه ل زه ینه ل به گ میری هه کاری ژی گریدان. هه ره ها به هرامی په یوه ندی دگه ل میری جزیری ژی گریدان ئه وی دکه ٺندا دوژمنی میرگه ها به هدینان. چوونا وی بو لایین میری جزیری هه رایه کا مه زن ل ده ٺه ری په یدا کر چونکه میرین ده ٺه ری دزانین کو میر به در به گ نیازین خراپ هه مبه ر میرگه ها به هدینان هه نه و ده رفه ته کا باش بو وی په یدا بوویه ئه و کاره کی نه گونجایی هه مبه ر قوبادی بکه ت، له ورا سولتانی هه ر ٺیک ژ میرین به هدینان قوباد به گ و میری سندی سلیمانی [زاخو] (عه د ولباقی به گ) سولتان ب ٺی مه ترسین ئاگه دار کرن، (ده ٺه ر موهیمه زه یلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ٣٢٤).

ده مبه ر ده ستیوه ردانا میرگه یین هه کاری وجزیره وسوران د پشته فانیکرنا به هرامی، قوباد به گی ژی ژلایین خو ٺه هه ولیین رژد دان ب هه ر ئاواپه کی بیت هه ٺه یمانان بو خو په یدا بکه ت، داکو ئه ٺ هه ٺکیه نه بیته ئه گه ری لاوازبوونا هیزا میرگه یی و زیان ب شکومه ندییا وی دناف میرگه ه و هیزین ده ور به ر دا بکه ٺیت، له ورا ئه وی ب رییا سولتانی عوسمانی خو که هانده میری سوران سلیمان به گی داکو پشته فانییا وی بکه ت ژ بو فه رافاندنا مه ترسین به هرام به گی (ده ٺه ر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٩٠٠، ٣٥٤)، ئه وی سه ره که ٺن د ٺی پینگافی دا نه ئینا. ژلایه کی دی فه پشتی ٺی فه رمانا سولتانی بو میرگه یین کوردی د ئاموژگاریکرنا به هرامی هیزه کا مه زن بو قوبادی په یدا بوو کو روو بروو برایی خو بییت، ئه ٺه بوو ئه گه ری وی چه ندی کو برایی وی نه شیا خو ل به ر وی هیزا مه زن

برایئ وی بکهنه میری سهنجهقه کا دیاربه کرئی وهك سیرتی
یان ل ههر جهه کئی دی. دیاره دهسته لاتدارین عوسمانی
راستیا فان پالدهران دزانی، له ورا ل ٦ کانوونا دووی ١٥٧٧
دیوانا هوامیوون بهرسقا داخووزیا قوباد بهگی دا و تیدا
هاتبوو: «ان شاء الله نه گهر لیوایه کا فاللا پهیدا بوو دی
دهینه برایئ ته» (دهفتهر موهمیه: ٢٩، حوکم: ١٣٠، ٥٥).
بههرام لسهر فان بهرسقان یئ رازی نه بوو، بهلکو
ئهوی بتنی دهسته لاتا ئامیدیئ دقیا، ویئ پشتراست بوو
ب پشته قانییا هوژین بههدینان نه خاسمه هوژا زیباری و
مزووری د ئارمانجا خوڤا دی یئ سههرکهفتی بیت، ههولین
قوباد بهگی ژ ی بو وهرگرتنا هندهک لیوایین سهه ب
دیاربه کرئی فه بو برایئ خوڤ دووماهی نه هاتن، ههفرکیا
دناقبهرا واندا گهرمتر لیهات، د چه ندین بهلگه نامه یاندا
دهپته دیتن کو سکالایین قوباد بهگی دژی برایئ خوڤ
بهردهوام بوون، و ل دووماهیئ داخووا سزادانا وی ژ سولتانی
کربوو، وهک د بهلگه نامه یا ل بهرواری ٢٧ کانوونا دووی ١٥٧٧
کو ژ فرمانه کئی پیک دهپت بو ژمارهیه کا والی و میران
ئهوژی والییین شههره زوور، بهغداد، دیاربه کر و میرین
بوژان محهمه د بهگ و میری سۆران سلیمان بهگ و میری
بههدینان قوباد بهگ هاتیه ئاراسته کرن و یا گریداییه ب
نامهیه کئی ژ قوباد بهگی بو سولتانی چوووه تیدا هاتیه:
«بههرام بهگ و ژمارهیه کا تیکدهر و ئاژاوه گیران سهه ریچی
کرینه، و دهستان ژ پیشلکرنا مافین خه لکی بهر نادهن
و پالدا نا وان بو یاخیوونئ یا بهردهوامه» و تیدا هاتیه
«پیدقیه بههرام ب ریکهفتن و یه گکرتنا [ههوه] بهپته
دهسته سههرکن و ل گور شه ریعتهی بهینه سزادان» (دهفتهر
موهمیه: ٢٩، حوکم: ٢٧٦، ١١٤؛ دهفتهر موهمیه: ٢٩، حوکم:
٢٧٧، ١١٤). لئ ئهف ریکاره نه بوونه ئاستهنگ هه مبهه
بزاڤا بههرامی بهلکو پشتی قئی فرمانی ئه و ولایه نگرین
خو شیان که لها شو شئ دوور پیچ بکه ن و بگرن (دهفتهر
موهمیه: ٢٩، حوکم: ٢٧٧، ١١٤). ود یاخیوونا خوڤ دا
ههروهک قوباد و سولتانی عوسمانی دیژن «مالین خه لکی
تالان دکرن»، هه رچه نده والییین بهغداد و کۆمه کا والییین
دی و میرین دهفتهران ب سزادانا بههرام بهگی و لایه نگرین
وی هاتنه راسپاردن، لئ ئهوژی نه شیان ریگه چارهیه کئی بو

چاقدیرییه کا توند ژ زهلامین وی یین بهیز و هنارتنا وی بو
ستانبول» (دهفتهر موهمیه: ٢٨، حوکم: ٣٦٠، ١٥٤). دیاره
قوباد بهگ نه شیایه فرمان جیه جئ بکهت، چونکه ل ٣٠
چرییا تیکئ ١٥٧٦ د فرمانه کیدا بو میری سۆران سلیمان
بهگ و میری سندی سلیمانی عه بدولباقی بهگ چوووه کو
تیدا هاتیه «ب قئی فرمانی فه گریدایی بن و دهنگوباسی
بگه هینه قوباد بهگی و ب شیوهیه کئ گونجایی دگه ل
هوژ و سه نهجه قین خوڤ چه کئی شه ری ئاماده بن، و هه رنه
لایئ قوبادی ود گرتنا بههرامی و هه موو که سین تیکدهر
و ئاژاوه گیرا پشته قانییا وی بکه ن» (دهفتهر موهمیه: ٢٨،
حوکم: ٩٩١، ٣٨٢).

بهرفه هبوونا بزاڤا بههرامی و کۆمبوونا ژمارهیه کا زور
یا لهشکه ری ل دور وی گه هشته رادهیه کی کو سولتانی
عوسمانی و هه موو والییین دهفتهرئ ب وی فه مژوولبن،
و هه موو ری گرتنه بهر ژ بو بداوینانا یاخیوونا وی،
سه ره رای قئی چه ندئ ده مئ قوباد بهگی داخووا ئاشتیی
ژ بههرامی کری ئه وی ئهف چه نده ره د کر!، ل ١٥ کانوونا
تیکئ ١٥٧٦ سولتانی نامهیه ک بو والیئ دیاربه کرئی هنارت
تیدا هاتبوو: «ته داخووا کربوو کو فرمان ل میری
سوران سلیمان بهگی بهپته کرن کو هاریکارییا هه وه
بکهت» له ورا سولتانی ژ فرمان ل ههر تیک ژ میرین
سۆران و سندی سلیمانی ژ کر کو په یوه ندیین خوڤ دگه ل
بههرامی قوت بکه ن و ب هیچ شیوهیه کئ پشته قانییا وی
نه که ن و هاریکارییا قوبادی بکه ن. و د نامه ییدا فرمان
ل والیئ دیاربه کر ژ کر کو بههرام و «ئه شقیایین دگه ل
وی» ب دهستئ قوبادی بهینه گرتن. (دهفتهر موهمیه: ٢٨،
حوکم: ٩٠٠، ٣٥٤).

د قئ ره وشیدا دیار دبیت پشته قانیین بههرامی ژ رادهی
دهرکه قتبوون (دهفتهر موهمیه: ٢٩، حوکم: ١٣١، ٥٥)،
سه ره رای فان سکالایین بهردهوام و تومه تین مه ترسیدار
ئه وین قوباد بهگی و سولتانی دئخسته نه پال بههرامی
و هه فالین وی کو د بهلگه نامه یان دا ب «ئاژاوه گیر و
تالانچی و ریگر» هاتینه وه سفکرن، نافبری پشتی چه ند
مه هه کان ل ٤ کانوونا دووی ١٥٧٧ ب مه ره ما دوور ئیخستنا
بههرامی ژ بههدینان بیی دوودلی داخووا ژ سولتانی کر

ب ههر ئاوايه کي بيت د بهرده وامييا دووڤچوون و لاوازکرن و ژنافيرنا ئاليگريين بههرامی ژلايی برایی وی ڤه د شوباتا ١٥٨٣ بو ڤوباد بهگی ئاشکهرا بوو کو برایی وی بههرام ل تهبریزی ژ لایي دهولهتا صهفهوی ڤه هاتیه دهستهسهر کرن (دڤتهر موهمیه: ٤٧، ٥٨٧، ٢٤٤). پشٹی مرنا شاه ئيسماعيلي دووی برایی وی محهمه د خودابهنده دبته شاهي سهفهوييان، ئهوی ئه سوژ و ريز نه دانه بههرام بهگی بهلکو بهروڤاژي ئه و د کهلههیا ئهله مووتدا ل باکووری ئیرانی ل نزيك دهريایا ڤه زوین مرنی دا زيندانکر (البديسي، ٢٠٠٦، ١٣٩)، له ورا داخواز ژ سولتانی کر کو زاروک و خيزانا وی ژي بهنيريته لایي وی ل تهبریزی، لی سولتانی ئه ڤه چهنده ره دکر وڤه رمان ل وی کر کو بو دوورگهها ڤورسئ بهيته دوورئخستئ، ههروهها بو وی دياربوو ژبلی مهلاخضر که تخودايي^(١) وی شيخ حسين ژي ژوان که سایه ئه وين بههرام پالدايي کو بو ناف ڤزلباشان برهڤيت (دڤتهر موهمیه: ٤٧، ٥٨٧، ٢٤٤). د ڤي بهلگه نامه ييدا ديار دبیت کو ڤوباد يي ناگه هی ژ رهوشا برایی خو و ئهوی دووڤچوونا وی و ئاليگريين وی ئه وين هيشتا دناف ميرگهها بههديناندا دهست ژ ئاژاوه گيريي نه بهردای هه بوو و شيا دوو که سين گرنگ و مه ترسيدار لسه دهستهه لاتا خو ئاشکهرا بکهت ئه وژی مهلاخضر و حاجي يوونس کو د بهريدا که تخودا و نفيسه رين ديوانا بابي وی سولتان حسيني بوون، سه بارهت مهلاخضري، ڤوبادی گهلهک ريز ل ڤي که سی دگرت، ته نانهت د يه کهم روژا حوکمی خو ده منی ڤوبادی زاخو دابه شكري هزرا هه ڤالی بابي خو کربوو و ٧ هزرا ئاڤچه^(٢) دابوونه وی ژي! (دهڤتهر موهمیه: ٢٥، ٣١٠، ٤٠). وهک ئاماژه پي هاتیه دان بههرام بهگ ههتا دهستپيکا سالا ١٥٨٣ ل ئیرانی بوو، پاشی زينه ل بهگ ميری هه کاری چونکه ل ڤوباد بهگی داخ چوو بوو، له ورا که سهک هنارته ئیرانی داکو بههرام بهگی د زيندانا شاه سولتان محهمه دی ڤه رزگار بکهت و بينيته لایي خو، له ورا دڤي واريدا دانوستاندن دگه ل ئه مير خانی واليي تهبریزی کرن و هه مبه ر پينج هزار ڤلوريان^(٣) ریکه فتنهک ئه نجامدان، و ئه ميرخانی بههرام بهگ رادهستی زينه ل بهگی کر (البديسي، ٢٠٠٦، ١٣٨)، و

بينن، دياره پشٹی ڤان روودانان و ژه گهری بهرده وامييا ياخيوونا بههرامی دهولهتا عوسمانی ب دل نه بوو داخوازييا بههرامی ده رباره ی ويلايه تا ديار به کر بجهينيت، له ورا تشتهکئ دهستنيشان کری نه دا دهستی وی (دهڤتهر موهمیه: ٢٩، ٥٨٧، ١٧٣)، و بو جارا دووی ل ٢٥ شوبات ١٥٧٧ سولتانی ڤه رمان ل ميرين بههدينان و سوژان والييين ديار به کر، به غداد، وشه هره زوور کر کو پيدڤيه بههرام بهگ بهيته گرتن (دهڤتهر موهمیه: ٢٩، حوکمین: ٢٧٦ و ٢٧٧؛ گولی، الجواد، ٢٠١٩، ٨٦) پشٹی ڤه رمانا گرتنا بههرامی ده رچووی بههرام بهگی ههست ب مه ترسين کر و نه شيا به رهه نگاریيا برایی خو ڤوبادی بيت (البديسي، ٢٠٠٦، ١٣٨)، ل چرييا دووی ١٥٧٧ زاروک و خيزانا خو ل کهلهها عمراني ل دهڤه را زيباری ب جه هیلان، و دگه ل ٤٠ زهلامان ب ريبا دهڤه را برادوست بهره ڤه دهڤه را وانی ڤه چوو (دهڤتهر موهمیه: ٣٣، حوکم: ٤٠٤، ١٩٩)، پاشی ژ وانی بو ميرگهها زه رزا و برادوست و ته رگه ڤه خو گه هانده ئورميئ، پاشان ل ويري بهره ڤه تهبریزی ڤه چوو و بو ماوه يه کئ ل ويري ما، و دويفدا بهره ڤه ڤه زویني ڤه چوو و گه هشته ڤزلباشان^(٤) (دهڤتهر موهمیه: ٣٢ حوکم: ٧٢، ٢٠) و چاف ب شاه ئيسماعيلي دووی که ڤت داکو پشته ڤانیا وی بکهت، ئهوی ژي گهلهک سوژ و ژڤان دانه وی (البديسي، ٢٠٠٦، ١٣٨)، دهولهتا عوسمانی ژي بههرام ب جاسووس و خائين و ريده رچووی ژ قانونی هژمارت، و داخواز ژ ميرين کوردان کر کار لسه ڤه گه راندنا وی بکهن (دهڤتهر موهمیه: ٣٢ حوکم: ٤٠٧ و ٦٥٩ - ٦٦٥).

ته وهري سي: قوناغا دووی يا هه ڤرکييين هه ردوو برايان (١٥٨٣-١٥٨٥)

راسته قوناغا دووی يا هه ڤرکييين دناڤه را ڤوباد بهگ و برایی وی بههرام بهگ يا کورت بوو، لی بهلی گورانکاری و ده رنه نجامين وی بين سياسي گهلهک خراپتر بوون ژ قوناغا ئيکئ ئهوا بو ماوه يي حهفت سالان ڤه کيشای، دڤي قوناغادي بههرام بهگی ژ بو ئيکلایيکرنا حوکمی دهستی خو بو هيژين ناڤخويی و هه ريمي دريژکر ئه ڤه ژي گورانکاریه کا بوو د بزافا وی دا په يدا بووی.

هنارت کو ئەف کەسە چووینە ناڤا ئاخا بەغداد و
 فەرمانا شەریف بۆ گرتنا وان دەرچوو، لەوێ سولتانی
 ل ٢١ ئادار ١٥٨٣ فەرمانەک بۆ والیی بەغداد هنارت
 تیدا گوت: «دقیقت تو وان بگری و قەید و بەند بکە
 و رادەست بکە»، و وینەیک ژ فتن فەرمانی بۆ والیی
 دیار بەکر و شەهرەزور و وانێ ژێ چوو (دەفتەر موهمیمە:
 ٤٨، حوکم: ١٠٠٨، ٣٤٣).

دیارە ئەو کەسێ بۆ ویلاپەتین دەوروبەر رەقیب
 هەول دایە خوۆ ریک بیخەنەفە و دووبارە هیڤشی
 بکەنە سەر بەهیدینان، ئەفە د دەمە کدایە کو ئەو
 هەموو سەرکردەیی دەوله مەند و بهیژ و خوداتی ئەر دین
 بەرفەرەبوون ل مووسل و شەهرەزور کو قوباد بەگی بۆ
 وان ژ سولتانی داخواز کربوون، چونکە پرائیا وان ژ بنەمالا
 میران بوون، بۆ ئەوونە میر مەلک خودانی زەعامەتەکا
 ٢٠ هەزار ئاقچەیی بوو (دەفتەر موهمیمە: ٣٧، حوکم: ٣٠٧،
 ٢٩)، و سێ گوندەوار ب مەرچی ئافاکرنی زیدەباری گوندی
 (تولکی) یان تولکی ب شیوازی فەبری د دەستین ویدا
 بوون (BOA. TK. GM. d. 316, 6)، ل ١١ چریا تیکی
 ١٥٧٥ میر عومەر و میر عەلمەددین هەر ئیک ژوان
 دەرەبەگیەک وەرگرتبوو (BOA. KK.d. 230, 9-15)، ئەفە
 ژێ ریحۆشکەرەک بوو کو ئەو ب سانای ژمارەیکە زور یا
 زەلامان ل خوۆ کۆم بکەن، ل ١٤ نیسان ١٥٨٣ د نامەیکە
 سولتانی بۆ میر و قازی جزیری دیاردیبت کو هەندەک
 ژ وان کو ژمارەیا وان ٣٠٠ کەس بوون و بەرەف میرگەها
 بۆتان فە چوو بوون و ل ویری دناقبەرا خوۆا ریکەفت
 بوون و بریارا دوورپیچا ئامیدی ب دابوون، لەوێ سولتان وان
 کەسان ب «ری دەرچوو و جەلالی»^(١١) هژمارتن و فەرمان ل
 میری جزیری کر وان کەسان بگریت (دەفتەر موهمیمە: ٤٩
 حوکم: ٤٧، ١٢).

هەر وهه ل ئەیلولا ١٥٨٣ ئاشکەرا بوو کو کەتخودایی
 بەری یی سولتان حسینی حاجی یونس^(١٢) ژ سەرکردەیی
 دی یین قی بزاقی بوو، پشتی ژ ئیرانی فەگەرایی چەند
 سەرۆک هۆز و میرین کوردان یین وەک زەبنل بەگ میری
 هەکاری و میری جزیری هان دان کو ب یاخیوونێ رابن،
 دەمێ قوبادی خوۆ بۆ سەفەرا بەغداد نامادە دکر حاجی

بەهرام بەگ دگەل هەندەک «ئەشقیاین قزلباشان» کەها
 ئامیدی دوورپیچ کرن و کەها دەهۆکی ژێ ستاندن، قوباد
 بەگ ژێ ب لەشکەری خوۆ فە دگەل والیی مووسلی
 چوونە سەر وان، پشتی شەره کی شیان لەشکەری بەهرامی
 تیک بشکین و کەلا دەهۆکی ژ دەستین وان بینە دەر،
 ئەف دەنگوباسە ب ریا والیی بەغداد و شەهرەزور
 گەشتە سولتانی، لەوێ ل ٢ ئادار ١٥٨٣ نامەیکە بۆ
 قوبادی هنارت تیدا گووت: «تو هەردەم یی نامادە و
 بەرەف بە، دەمێ مستەفا چاوش دگەیتە دەف تە ب
 شەف و روژ چاقە کری و هوشیار بە و جاسوسین شەرەزا و
 دەستەل بهنیترە دەوروبەرەن و ل وان دەفەرەن دەنگوباسین
 راست کۆم بکە، دەمێ پیدی ژ بۆ شکاندن و ژ نافرنا
 دوژمنان ب سەر بلندی و پڕ باوهری پشکدار بە... ئەگەر نە
 دی کەلهه وخەلکی تە کەفە بەر زیانی و هەردەم چاقی
 من و هەزرا من ل وی لایە» (دەفتەر موهمیمە: ٤٨، حوکم:
 ٩٣٢، ٣١٦). هنارتنا چاوشەکی دەرگەهی عالی ژلایی سولتانی
 عوسمانی فە بۆ میرگەها بەهیدینان بەلافکرنا جاسوسان
 ژلایی قوبادی فە روودانەکا تیکجار گنگە، چونکە دفی
 ماوهییدا ناشتی دناقبەرا هەردوو وەلاتاندا هەبوو، دەفەرا
 بەهیدینان ژێ ب حوکمی نزیکیا وێ ژ سنوورین دەولهتا
 عوسمانی و سەفەوی د دیتنا سولتانیدا جەهکی گنگ بوو،
 و قیایە ب هوشیاری قی کیشەیی چارە بکەت ژ بەرکو
 رەهەندا خوۆ یا سیاسی بۆ عوسمانیان ژێ هەبوو، و چوونا
 بەهرامی بۆ ئیرانی سەرئیشەکا مەزن بۆ دەولهتی پەیدا کر
 بوو، دەولهتا عوسمانی چوونا کەسین گنگ بۆ ئیرانی ب
 کارەکی مەترسی بۆ خوۆ دزانی نەخاسمە ئەگەر سەرکشابایە
 مژارین هەوالگیری، سەرئەنجام زیان ب پەيوهندیین هەردوو
 دەولهتان گەهانبدان (Nacak, 2011, 17).

هەرچەوان بیت ئەفە پشتهفانیەکا مەزن بوو بۆ قوبادی
 کو بشیبت ل سەر برایی خوۆ و ئالیگری و سدا زال بیبت،
 لەوێ قوبادی بریارا گرتن و دەستەسەر کرنا سەرکردەیی
 قی بزاقی دا، ژلایی خوۆفە هەر ئیک ژ میر مەلک و
 میر عومەر و پسمامی قوبادی میر روستەم دگەل سلیمان
 و عەلی هەموو بۆ ویلاپەتین دەوروبەر فەرەقین نەخاسمە
 بۆ ویلاپەتا بەغداد. قوبادی ژێ نامەیکە بۆ سولتانی

بزوینه‌ری قی شه‌رییه، ئەفئی چەندی وەل سولتانی کر کو پێداچوونێ د هەلویستێ خۆ یێ توند هەمبەر بەهرامی بکەت و پاشەگەزبیت و بریار دا ژ بو چاره‌سەرکنا قەیرانا بەهرامی سەنجەقا زاخۆ دووبارە بو وی بهیته ئاراسته کرن یان ئەو بو لایێ (رۆمیلی)^(١٤) بهیته دوورئێخستن (دەفتەر موهمیمه: ٥٢، حوکم: ٢٤، ٨). و پشتی دووڤچوونا بابەتی ب راویژکارییا سەردار فەرهاد پاشا ل ٦ چریا ئیکێ ١٥٨٣ زاخۆ وەک سەنجەقەک بو بەهرامی هاتە ئاراسته کرن (دەفتەر موهمیمه: ٥٢، حوکم: ١٣٦، ٦١؛ البدیسی، ٢٠٠٦، ١٣٩). پشتی قی روودانێ و بەرده‌وامییا یاخیوونا بەهرامی هییدی هییدی هزرین سولتانی هەمبەر وی بەروفاژی بوون، ئیدی سولتانی هزر دکر یان بەهرام بەگ ل سەر حەقە! یان دەستەلاتدارین عوسمانی دان پیدان ل سەر وی چەندی کرن کو ئیدی بەهرام ناھیتە سەر چ پێیان، و ئەفەژی ب روونی د نامەیه‌کا سولتانی دا بو والیی شەهرەزوری ل ١٧ تەباخ ١٥٨٣ دا هاتیە «دووڤچوونەکا نھینی ل سەر خەلک و هۆزین ئامیدیێ بکەن ئایا خەلک ژ بەهرامی یان قوباد بەگی رازینە؟ راپوورته‌کێ سەبارەت قی چەندی بو من بهنیرن» (دەفتەر موهمیمه: ٥١، حوکم: ٢٠١، ٦٤).

پشتی فەرهاد پاشای زاخۆ بو بەهرامی ئاراسته کری، و فەرمانا دەستەسەرکرتی بو لایەنگرین بەهرامی دەرچووی و تەراوبەرا بووین، بەهرام ژێ نەچاربوو دگەل برایی خۆ روونیت و دەست ب دانوستاندنا بکەت، لەورا دفی ماوه‌ییدا عەلی پاشا کو هەڤچەرخێ قی روودانێیە د زەفەنامەیی دا دیژیت: بەهرام هاتە لایێ برایی خۆ یێ مەزن دەستپیکێ گوت «الصلح خیر»^(١٥) و هاتە سەر ریکا راست و داخوازا لیبوورینی ژ گونەھ و خەلەتیین خۆ کر و سۆزا برابەتییدا، برایی وی ژێ وەک یووسفی گوئی: «لا تریب»^(١٦) و ئەوی ژێ گونەھا وی لیبووری و وەک برایان پیکفە روونشتنە خواری (نیازی، دەستتقیس، ٩٩٢ هـ و ١٧). لئ ناشتی یا هەردوو برایان گەلەک ئەفەکیشا، دفی ماوه‌ییدا دەولەتا عوسمانی د چەند بەرەیان د شەریدا بوو، وەزیری مەزن (الصدر الأعظم) یێ سولتانی کانجیالی سیاوش پاشا (١٥٨٢-١٥٨٤) د هەوێکا هۆمایونی ل ئەرزۆمی قە یێ مژوول بوو، و والیی شەهرەزوری و بەغداد ژێ

یوونسی کەسوکار و خیزانا خۆ راکر و بەرەف مووسل قە چوو، ژلایی خوەفە دەستەلاتدارین عوسمانی ل مووسل دووڤچوونا حاجی یوونسی کرن بو قی مەرەمی مستەفا بەگ سەنجەق بەگی روهایێ حاجی یوونس هەنارتە لایێ سەرکرده‌یێ هەوین عوسمانی فەرهاد پاشا و بو یێ دووماهیێ دیاریبوو بەهرامی ئەف فەسادە ب ئامووژگاری و ئاگەهدارییا میری هەکاری زەینەل بەگی ئەنجام دایە، لئ حاجی یوونسی رەد کر کو وی دەست دفی چەندییدا هەبیت لئ باوهرییا دەستەلاتدارین عوسمانی ل مووسل ب وی نەهات و ئەف دەنگوباسە ل ١٧ ئەیلول ١٥٨٣ گەهاندنە سولتانی، ژ لایێ خۆ قە سولتانی نامەیه‌ک بو والیی بەغداد هەنارت تیدا فەرمان ل وی کر کو ئیک ژ چاوشین دەرگەھی عالی فریکەنە لایێ قوبادی و ب ریا نامەیه‌کێ ژ وی ئاگەهدار بکەن کو ژ میژە حاجی یوونسی بەهرام بەگ یێ بو بەرژھوونیدیێ خوە بکارئینایی و قی جارێ ژێ بەهرام بو یاخیوونێ یێ هاندای، لەورا ژنافرنا وی گەلەک پیدقیە داکو دناقبەرا کورداندا «ئیسلاح» دروست بیت. هەروەها د نامەیا سولتانیدا هاتیە «ژبلی قی کەسەکێ دی ب نافێ دەرویش کو زەعیم و (ئالای بەگە)^(١٧) و کوپێ حاجی یوونسی یە چەندین جارن ژ بو سەفەری هاتیە فەخواندن و نەهاتیە، نە ئەفە بنتی بەلکو سەرکرده و سوپاهیین مووسل ژێ بو سەرکیشیێ هانداینە و ئەوین وەکی وی کو بووینە ئەگەری قی یاخیوونێ «دناف کوردستانیدا ب ریکەکا گونجایی بگرن و رادەستی میری ئامیدیێ قوبادی بکەن داکو موسلمان ژ شەر و تەلبیس و تەزویرا وان قورتال بێن» پاشان سولتانی دنامەیه‌یا خۆ دا حوکمەک دەربارە ی حاجی یوونسی بقی شیوہی دەرکر: «ئەفی بگرن، ل گور شەریعتێ شەریف دووڤچوونێ بکەن، ئەگەر فەسادا وی ل سەر وی دوویات بوو سیدارە بدەن» (دەفتەر موهمیمه: ٥٢، حوکم: ٢٤، ٨).

سولتانی عوسمانی د وی باوهری دابوو کو ئەگەری سەرەکی یێ قی یاخیوونێ حاجی یوونسە نەخاسمە نافیری پیشینەیین ترسناک و کاروکاریین وی یین چەپەل ل جەم سولتانی تۆماربوون، لەورا بو وی دووپاتبوو کو ئەو

لسهر سنووری ئیرانی د شه‌ریدا بوون، قوباد به‌گ ژی ل ده‌ستپیکا ته‌باخا ١٥٨٣ ب مه‌رمه‌کا له‌شکه‌ری به‌ره‌ف مووسل فه‌ چوو بوو، به‌هرامی ژی ئه‌ف چه‌نده ب ده‌رفه‌ت زانی و ب له‌شکه‌ری خو‌فه ده‌ست ب سهر ئامیدیییدا گرت و قوباد ژ ده‌سته‌لاتن دوور ئیخست، والییی شه‌هره‌زووری ده‌رباره‌ی قن روودانی سولتان هایدارکر، لئ وی هیچ فه‌رمانه‌کا توند دژی به‌هرامی ده‌رنه‌کر، به‌لکو ل ١٧ ته‌باخ ١٥٨٣ فه‌رمان ل والییی نافه‌ری کر کو ب هوشیاری سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل به‌هرامی بکه‌ت (ده‌فته‌ر موهمیه: ٥١، حوکم: ٢٠١، ٦٤).

مه‌ره‌ما سولتانی ژ قن چه‌ندی ئه‌و بوو ده‌وله‌ت د ره‌وشه‌کا هه‌ستیادا بوو، ژلایه‌کی دی فه‌ ئه‌و ژ سه‌ره‌ده‌ریه‌کا راده‌به‌ده‌ر هه‌مه‌ر به‌هرامی د ترسیا کو بیته ئه‌گه‌ری دووباره ره‌فینا وی بو ئیرانی و په‌یوه‌ندیین هه‌ردوو وه‌لاتان ئالوزتر بکه‌ت، هه‌روه‌ها دبیت به‌رده‌وامبوونا سکاالیین دژی به‌هرامی وه ل سولتانی کریت ئیدی گومانین مه‌زن ژ قوبادی به‌ت کو که‌سه‌که ب کتر ده‌سته‌لاتن ناهیت و برایتی وی که‌سه‌کئ هه‌ژی حوکمییه، چونکه د به‌لگه‌نامه‌یاندا دیار دبیت کو خه‌لک پتر لایه‌نگرین به‌هرامی بوون، و هوژین به‌هدینان ب ریا والییین به‌غداد و دیاربه‌کری نامه‌یان بو سولتانی ده‌نیترن تیدا داخواز دکه‌ن کو به‌هرام به‌گ میری وان بیت، له‌ورا سولتانی پرسیارا سه‌ره‌ده‌ریا به‌هرامی دگه‌ل هوژین وی کر، ب شیوه‌یه‌کئ گشتی مزووری و زییاری پشته‌فاتیین به‌هرامی بوون. خاله‌کا دی یا گرنگ دفان به‌لگه‌نامه‌یان دا دیار دبیت ده‌می به‌هرام به‌ره‌ف ئیرانی فه‌ ره‌قی هه‌ردوو ئالییان ئاگه‌هداری ده‌نگوباسین ئیکدوو بوون واته‌ هه‌ر ئیک ژ وان سیخوری لسهر یئ دی دکر، چونکه قوباد یئ ئاگه‌هداری زیندانکرنا وی بوو ل ته‌بریژی، هه‌روه‌ها به‌هرام ژی زانیوو کو قوباد ژ ئامیدییه‌ ده‌رکه‌فیته و به‌ره‌ف مووسل فه‌ چوو په‌ ولایه‌نگرین وی ئاماده‌کاری بو گرتنا ئامیدییه‌ کر بوون شیابوو شاه‌ محمه‌د خودابه‌نده رازی بکه‌ت کو له‌شکه‌ره‌کی ژ قزلباشان به‌ته‌ دگه‌ل وی، چونکه ده‌می به‌هرام هاتیه ئامیدییه‌ - هه‌روه‌ک به‌ری نوکه مه‌ گوتی-له‌شکه‌ری قزلباشان دگه‌ل وی بوو.

ئه‌ف چه‌نده د به‌لگه‌نامه‌یان دا ژی رووه‌ن دبیت، بو نمونه: ل ١٧ ته‌باخ ١٥٨٣ سولتانی نامه‌یه‌ک بو والییی به‌غداد هنارت تیدا ده‌نگوباسن گرتنا که‌له‌ها ئامیدییه‌ ژ لایئ به‌هرام کو ژ والییی شه‌هره‌زووری گه‌شیته وی پشتراستدکه‌ت، پاشی پرسیاری بقی شیوه‌ی ژ والی دکه‌ت: «گه‌لو ئه‌م بئ ئاریشه و بئ ئه‌نجامدانا هه‌پشه‌کئ بو گرتنا به‌هرام به‌گی دی شین ئه‌قی ره‌وشا تیکچوووی چاره‌سه‌ر بکه‌ین؟ یان دی پیکدادان و شه‌ر ئالوزتر لئ هین؟ و پرسیار بکه‌ن کا ریفه‌برن و سه‌ره‌ده‌ری و خزه‌تا هه‌ر ئیک ژ قوباد و به‌هرام دگه‌ل خه‌لکئ خو و ده‌وله‌تا مه‌ چه‌وايه؟ ئایا ده‌می هه‌وین هومایوونی دروست دبن ئه‌و گوهداریئ دکه‌ن یان نه؟ (ده‌فته‌ر موهمیه: ٥١، حوکم: ٢٠٤، ٦٥)، و سولتانی هه‌مان پرسیار ژ والییی شه‌هره‌زووری ژی کر، به‌رسقا هه‌ردوو والییان بو سولتانی ئه‌و بوو: «داکو ئه‌ف ئاریشه‌یه مه‌زتر لئ نه هیت و چاره‌سه‌ر بیت ئه‌م سه‌نجه‌قه‌کئ بو به‌هرامی ئاراسته بکه‌ین». سولتانی ژی قیا پتر دوو فچوونئ بو قی بابته‌ی بکه‌ت له‌ورا د هه‌مان روژدا نامه‌یه‌ک بو سه‌ردار فه‌ره‌اد پاشا هنارت تیدا پرسیار ده‌باره‌ی پشینیارین هه‌ردوو والییان ل وی کر و گوت: «ئه‌ری ئه‌ف گوتنه یا گونجاییه تو چه‌وا هه‌ردکه‌ی؟ و ئه‌گه‌ر به‌هرام هاته لایئ ته و داخوازا سه‌نجه‌قه‌کئ کر تو وی گیر و بکه‌ه تا هه‌وا هومایوونی ب دووماهی ده‌یت» (ده‌فته‌ر موهمیه: ٥١، حوکم: ٢٠٦، ٦٥).

ب هه‌ر ئاوايه‌کی بیت هاتنا به‌هرام ژ ئیرانی و گرتنا پایته‌ختی میرگه‌هی ژلایئ له‌شکه‌ری وی فه‌ بوو ئه‌گه‌ری ده‌ربه‌ده‌ربوونا قوبادی بو ماوه‌ی چوار مه‌هان، و بوو میره‌کئ بئ میرگه‌ه چونکه ئه‌وی ئه‌و هه‌پزا مه‌زن یا له‌شکه‌ری دبن ده‌سته‌لاتا خوه‌دا نه‌بوو ب هه‌قه‌به‌ر دگه‌ل له‌شکه‌ری به‌هرامی کو دوو میرگه‌هین به‌پش پشتا وی بوون ئه‌وژی میرگه‌هین سو‌ران و هه‌کاری، زیده‌باری له‌شکه‌ری هوژین هه‌فرکین قوبادی، له‌ورا چ ب ده‌ستی قوبادی نه‌ما ئه‌ونه‌بیت ژ ترسا وان میرگه‌ه به‌جه‌ هه‌لا و به‌ره‌ف مووسل و شنگالی فه‌ ره‌قی (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٩)، و میرگه‌ه ما بئ میر (BOA. KK. d. 262, 134)، هه‌روه‌سا یئ به‌رده‌وام بوو لسهر سکاالیین خو دژی به‌هرامی و تومه‌ت ددانه

کو «ب هەر ئاوايه کی بیت دڤیت تو دهرحق ئه شقیا ده رکه فی، لی نوکه ده می سه فهری یه و هه موو له شکه ر د حاله تی لڤینی دانه و نه وه خته تو خو ب شهری وان فه مژوول بکه ی، ده می فه رمان دگه هیته ته ب جوانی دگه ل ئاغا و هوژین ئه یاله تا خو به رده وام به و ئه وان رازی بکه، ب ههر شیوه یه کی بیت لسه ر بجه ئینانا فه رمانا من یی رژد به و ب مه ردانه و ب شیوه یه کی گونجای خزمه تی بکه، ان شاء الله تعالی پشتی سه فهری ده رحق ده رکه فتننا فه سادکاران زور یا ب ساناهی یه» (ده فته ر موهیمه: ٥٢، حوکم: ٢٠٠، ٨٣).

لی قوبادی نه شیا سه ره ده ری دگه ل وان بکه ت، به لکو به رده وام گازنده یین خو دگه هاندنه ده سته لاتدارین عوسمانی داکو سوژا وان بو لای خو رابکیشیت و ههر ده می پیدفی بوو پشته فانییا وان یا راسته قینه مسوگه ر بکه ت، ل ٢٧ چرییا دووی ١٥٨٣ د به رسفا نامه یه کا قوبادی بو سولتانی دیاردبیت کو وی جاره کا دی سکالا ل جه م چاوشی ده رگه هنی عالی زاهد محمه د تو مار کریه، د سکالایا خو دا قوبادی دایه دیار کرن کو ده می به هرامی ئامیدی یی گرتی ئه و دگه ل عه شیره تین به هدینان بریکه فتی ه و بی ده ستوور چوو یه ناف که له ییدا، و مال و حالین خه لکی تالان و شه لاندییه و خه لک کوشتینه، ژ بلی بوویه ئه گهری کوشتنا هزار که سان، و ژ پسمامی خو سلیمان و محمه د و ژ مرؤفین خو عه بباس به گ و زهینه ل به گ و ژ ماقوول وه فادارین خو ئه حمه د و یووسفی کورپی شیخ به هائه ددینی، ههر ئیک ژ وان ١٠٠٠ زی ر ژئی ستاندینه، و که سه ک بناقی حسینه ددین گرتیه و زیندانگریه و چوار هزار زی ر ژئی ستاندینه و نفیسه ری دیوانی حسین ژئی گرتیه و چوار هه یقان د که له یی فه زیندانگریه، و دوو هزار زی ر ژئی ستاندینه، و پاره یه کی مه زن ژ مامی خو موراد خانی ستاندیه، و ٥٠٠٠ زی ر ژ ئه حمه د و شوکری ستاندینه» (ده فته ر موهیمه: ٥٢، حوکم: ٤٥٨، ١٨٠). دبیت تومه تبارکنا به هرامی ب کوشتنا ١٠٠٠ که سان زی ده روویه ک بیت کو قوباد به گی پالدا یه وی، داکو سه رنجا سولتانی بو خو رابکیشیت.

ههر چاوان بیت د به لگه یی دا دیاردبیت کو به هرام

پال ب هیقییا وی چهندی کو سولتان د هه وارا وی بچیت، لی سولتانی ژی پشته فانییا وی یا ئیکسه ر نه کر ب تنی رییشاندان بو وی د هنارتن و هیچ کریاره کا له شکه ری دژی به هرامی ئه نجام نه دا، پشته فانی نه کرنا سولتانی ژ قوبادی ژ بهر چهنده گه ره کان بوو، ئیک: سولتانی گومان ب وی چهندی دبرن کو به هرام هه ژی حوکمی یه له ورا خه لک و هوژین به هدینان ل دووف وی دکه فن، دوو: ده وله تا عوسمانی د وی ده میدا د چهنده به ره بیان شهر فه کر بوو و یا مژوولی شهر ی بوو، لی یا سیی ئه و بوو ده وله ت د ترسیا ئه گه ر شه ره کی د گه ل به هرامی بکه ت دی سه رکیشیه فتنه یه کا مه زنتر چونکه ئالیگریی وی گه له ک بوون و هیزه کا مه زن ل پشت وی بوو، له ورا میرگه ها به هدینان تووشی فالاتیا ده سته لاتن بوو.

دقی نافه ری دا هوژا مزووریان کو ستوونا هوژین به هدینان بوو ل دژی قوباد به گی یاخیوون، و ل ده سته لاتن ئیخستن، و ل شوونا وی ئیک ژ کورپین مامی وی ب نافی سلیمان کورپی بایراک کورپی سه یفه دینی یی گیل بو خووشی و ترانه دامه زراندن (البدلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٨). ل چرییا ئیکتی ١٥٨٣ قوباد به گی خو بو سه فه را به غداد ئاماده دکر، له ورا ئه فه بو ده رفه ت بو زهینه ل به گی هه کاری و میر سلیمان سوری په یادبوو خو بگه هینه «به هرامی موفسد»، کو وی ده می ل مووسل بوو و ئه وان ئه و پالدا چونکه ل دووف گوتنا قوباد به گی ئه واننا ژ بهر ئه وی ریزا ژ سولتانی وه رگرتی «هه سوودی ب من دبه ن» پاشی ب گوهورینا شیوه یین به هرامی دگه ل هنده ک زه لامین «ئه شقییا» ئینانه ئامیدی یی، و ده ست ب تالانکرنا سه ر و مالی قوبادی و ئاغایین وی کرن و مالین وان تالان کرن و گه له ک خه لک ئیشاندن و بوونه ئه گهری ره فینا وان، قوبادی ژی تشته ک پی چینه بوو چونکه ئه و د وی باوه ری دا بوو ئه گه ر به رسینگ وان «ئه شقیایان» بگریت و هنده ک ژوان بکوژیت دی هه موو کورد ده ست ب یاخیوون کهن، له ورا نه چار بوو ئه ف گازنده یه وه ک هه رجار گه هاندنه سولتانی. ژ لای خو فه سولتانی ل ٢١ چرییا ئیکتی ١٥٨٣ به رسفا وی دا و نامه یه ک بو که تخودایی قوباد به گی مسته فایی هنارت تیدا فه رمان ل قوبادی کر

شاییه بو ماوه یی چوار هه یشان هه ژ ته باخی تا چرییا دووی یا سالا ١٥٨٣ حوکمی ل میرگه هی بکته، هاتنا به هرامی بو نافی باژیری ئامیدی دا وه ک میری میرگه هی ب پشته فانی و هاریکارییا هوزین میرگه هی بو، دیاره ئه وان هزر دکر کو ئیدی قوباد نافه گه ریته فه لی ده می قوباد به گ زفری عه شیرت که فتنه د ره وشه کا ته نگه زاردا، له ورا ئه وان ده ستی شخه ری دده رتی خستنا به هرامی ژ که لهی کرن و شیان «فه سادا وی لابدهن»، و وان سه روک هوزین فه ساد کری ژی داخوازا لی بووینی ژ قوبادی کرن، و قوبادی چهنده که سه ک ب نافی ن حوسام، هه سه ن، شه مسه ددین شیروانی، میر عه بدوالله، شیخ حسین، شاهه لی، نه بوبه کر و محهمه د عه لیان گرتن، دیاره هوزین به هدینان ئه ف نافه دابوونی، و قوبادی پیشنیار کر کو ئه و که سین بی گونه هه هاتینه کوشتن خوونا وان و مالی وان ئه وی هاتی هه تالان کرن بو سولتانی به نی ریت، و سولتانی ژی رازی بوونا خو لسه ر پیشنیارا وی ده بری و فه رمان ل وی کر تومه تباران هه موویان بگریت و که سین تاوان لی هاتی هه کرن ب هووری دوو فچوونا وان بکته، و ئه و که سی توومه ت لسه ر دووپات بوو نافی و پیزانی تی ن وان بو ستانولی به نی ریت، و ژبو سزادانا وان ل هی قییا بریاری بیت (ده فته ر موهمه: ٥٢، حوکم: ٤٥٨، ١٨٠).

پشتی فی روودانی قوبادی جهی خو ل میرگه هی موکتر لی کر، هه ر چهنده بزاقین نه یارین وی یا به رده و ابو، لی ئه و شیا هه تا راده یه کی ل سه ر وان زال بیت، و جاره کا دی ده ست دا لاواز کرنا شیانی دارایی و له شکه ری یین دوژمینی خو، ل ٣ کانوونا ئیکتی ١٥٨٣ نامه یه ک بو سولتانی هنارت تیدا داخواز کر کو ئیقتعا محهمه د و عه لی ل شنگاری بهیته ستاندن و بو نه بوبه کر و حسینی بهیته ئاراسته کرن، چونکه ئه ف هه رده و که سه هه فالین به هرامی بوون و پشکداری د بزاقا وی دا کربوون و «فه ساد و شه ناعه ت» ژ وان هاتی هه دیتن (BOA. KK. d. 243, 13).

یاخی بوونا به هرامی بوو جهی نیگه رانییا والیی مووسل ژی، له ورا ئه وی ژی مل ب ملی قوباد به گی هه موو هه ولین خو ئیخستنه کاری ژ بو ب دووماهی ئینانا بزاقا به هرامی یان دوو رتی خستنا وی ژ ویلا یه تا مووسل،

بو فی مه ره می نامه یه ک بو سولتانی هنارت و هه مان گازنده یین به ری گه هاندنه سولتانی و تیدا دیار کر کو ب ژنافرنا که سایه تییا به هرامی ره وش چاره سه ر نابیت، چونکه بزاقا وی ژ راده یی خو ده ربا زبوویه و ئالیگری ن وی گه له ک به یزن، له ورا ب سیداره دانا وی ژی ده فه ر ئارامی بخو فه نابینیت، ژ به ر ئه فی چهندی والیی مووسل محهمه د به گی پیشنیار کر کو سه نه جه قه ک ل رو میلی یان هه رجه کی دی بده نی، سولتانی ژی پیشنیارین والی به رچاق و هه رگرتن، ود به رسقا وی دا ل ٦ کانوونا ئیکتی ١٥٨٣ نامه یه ک بو وی و والیی به غداد و شه ره زووری و وانی هنارت و تیدا گوت: «فه رمانی ل هه وه دکه م یا باش بو وه لاق و ویلا یه تی بکه ن، ده می ئه ف نامه دگه هی ت ری که فتنی بکه ن وهه ر بریاره کا هه وه دا بلا ب شیوه یه کئ جوان ری کو پیک بیت و ئه گه ر دانا سه نه جه قه کئ ل رو میلی یان ل جهه کئ دی چاره سه ر ببیت ئه فی کاری ب باشترین شیوه به ری کفه بینن... لی هوشیارین کاره کئ وه سا نه بیت هه تک و نامووسا سه لته نه تی پیشل بکه ن» (ده فته ر موهمه: ٥٢، حوکم: ٤٠٠، ١٦٠).

والیی مووسل د پیشنیارا خو دا شکه سن ئینا. و روژ بو روژی باز نه یا ئالیگری ن به هرامی به رفره هتر دبوو، د هه مه ردا قوبادی جهی یین خو ب لاواز کرنا ئالیگری ن به هرامی خو شتر دکر، ل ٢١ تیرمه هه ١٥٨٤ نامه یه کا دی بو سولتانی هنارت تیدا پیشنیار کر کو هه رده و زه لامین وی یین ب نافی ن میرعه بدال و میر عومه ر کو خودانی ن تیماره کئ بوون ل مووسل ب شیوازی هه فپشک (بر وجه اشتراک) «بووینه ئه شقیا و ریگر و جه لالی، له ورا دقیت عه ردی وان ژی ژی بهیته ستاندن» (BOA. KK. d. 244, 26). هه ر د به رده و امییا هه شکرنا سه رچاوه یین دارایی یین زه لامین به هرامی ل ٢٩ تیرمه هه ١٥٨٤ تیمارا که تخودایی خو شیخ حسینی ل سه نه جه قا مووسل ول گونده کئ بناقی یاوه ران کو تیماره کا ١٠ هزار ئاقچه یی بوو ژی ستاندن و بو که سه کئ ب نافی حاجی یوسف ئاراسته کر (ده فته ر موهمه: ٥٤ حوکم: ٣٢٢، ٨٣)، پشتی که تخودایی وی یاخی بووی و پشکداری د گرتنا ئامیدی ژلاین به هرامی فه کری فه رمانا ده سه سه رکرنا وی ل ١٥ چرییا دووی ١٥٨٤

دوو ماهی هاتنا دهسته هاتا قوباد به گی ناههنگ گیران، و پیرو زباییا ئیکدوو کرن، و خیر و سه دهقه به لافکرن، و دوو ماهیک هاتنا دهسته هاتا قوباد به گی ب سه رکه فتنه کا مهزن زانین (البدلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٩).

سه ره ده ری وره و شتی به هرام به گی دگه ل هوزین به هیدینان یا چاک بوو، و د ریقه برنا کاروبارین میرگه هی که سه کت پاکژ و دادپه روه و دهسته هل بوو، ده می ئه ف دهنگوباسه گه هشتینه وه زیری مهزن سه رکه ده یی به ره یی ئیرانی عوسمان پاشا نه خاسمه کو به هرام به گی حهز و قیانا خه لکتی به هیدینان ب دهسخو فه ئینایه و که سه کت دادپه روه و ژیهاتییه بو دهسته هاتا میرگه هی له ورا ئه وی پشته فانییا به هرامی کر، دیاره پشتی سولتانی ره زامه ندی دای به راته تا دهسته هاتا میرگه هی ژ به ره یی قه سه مونییا گه هشته به هرام به گی (البدلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠).

سه بارت هه لویستی دهوله تا عوسمانی هه مبه ر کوشتنا قوبادی هه تا راده یه کت هه لویسته کت بیلایه ن بوو. سولتانی ل ١١ شوبات ١٥٨٥ نامه یه ک بو والیین دیار به کر هنارت و تیدا به هرام تومه تبار نه کر به لکو گوت: «میری ئامیدیئی [قوباد] نه شیا دگه ل هوزین خو ب ئارامی بژی ت و ل دوو ماهیئی ئه و دگه ل کوره کت وی ل سه ر دهستی ئه شقیاییین کوردان هاته کوشتن، پاشی مه حوکمی ئامیدیئی بو برایی وی به هرام به گی ئاراسته کر! و نه ا مه فه رمانه کا سه ره خو بو وی بخو ژی هنارتیه» (ده فتهر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٧٢٨، ٢٥١)، و نامه یه ک بو به هرام به گی هنارت و هه مان روودان بو فه گیرا، پاشان تیدا گوت: «مه ئامیدیئی بو ته ئاراسته کریه، و نه ا پیدقیه تو تولی ژ وان عه شیره تان فه که ی ئه وین بووینه ئه گهری کوشتنا برایی ته و ئه گه ر تو پیدقی پشته فانیی بی داخوازا هاریکاریی ژ ویلایه تین ده ور به ری خو بکه» و وینه یه ک ژ قی فه رمانی بو والیین به غدا زی هنارت (ده فتهر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٧٢٩، ٢٥١)، دفان نامه یان دا دیار دیت کو دهسته لاتدارین عوسمانی هه لویسته کت توند هه مبه ر به هرامی نه گرت ه به ر کو ئه و ئه گهری سه ره کی یی کوشتنا برایی خو و وی هه فرکییا دوور و دریژ بوو، به لکو دهوله تی هوزین به هیدینان ب کوشتنا قوبادی تومه تبار کرن و داخواز ژ

و خرابکار و ریگر» ل ٢٤ تیرمه هه ١٥٨٤ ژئی ستاندن (ده فتهر موهیمه: ٥٤، حوکم: ١٤٠، ٣٦)، ول ٤ ئه یلول ١٥٨٤ جاره کا دی بو کورپی قوبادی سه ییدخان هاته ئاراسته کرن و شنغال بو کورپی وی یی ئه بو سه عید و ئه سکی مووسل بو مرو فته کت وی ب نافتی مسته فا و نیل طاوی؟ بو زولفیقاری هاتنه ئاراسته کرن، و دقتی سه ره دانن دا بو پاراستنا ئاسایشا ده فه را به هیدینان سولتانی داخوازا هشیار بوونن ژ قوباد و کورپین وی خواست (ده فتهر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٣٠٨، ١١١).

ل ده سته ییکا سالا ١٥٨٥ قوباد به گ د فه گه را خو دا بو وه لاتی گه هشته که لها ده وکتی و به ره فه یین خو کرن داکو دوژمنین خو ئه وین د به ری دا ل دژی وی رابوون و بووینه تیکده ر کو زه لامین عه شیره تان بوون ژ ناقبه ت و پاشی به ره ف ئامیدیئی فه بچیت، لی سلیمان به گ بابراک ئه وی لسه ری ئامازه پی هاتیه دان دگه ل میر مه لکتی مزووری چه ند «زه لامین خرابکار» ل ده فه ری کو مکرن، و ب سه ر که له پدا گرتن و په یوه ندی ب که سین نزیک ی خو ئه وین دناف که له پدا کرن کو ده رگه هی که له پی فه که ن، بقی چه ندی ب سانا هی ده ربازی ناف که له پی بوون و قوباد به گ گرتن و دگه ل کوره کت وی و هنده ک زه لامین ده ور به ری وی هه موو پیکفه کوشتن، و هیرش به ر د که له پی فه ده سه ته ر دای کرن ددزین و تالان کرنا مال و سامانی قوباد به گی، ده می ئه ف ده نگوباسه گه هشتینه گو هی ن به هرام به گی ل زاخو ئه وی خو گه هانده نافا عه شیره تین ده فه ری، سلیمان به گ و میر مه لکی ده سته یی شخه ری و پشته فانییا وی کرن و ب راست و دروست دیت کو ئه و بیته میری به هیدینان، به هرامی ژی ژچاکییا وان لانه دا، ئه فچا چ ب حه ز یان ب که رب فه رمانین عه شیره تان جیه جیکر و بوو میری میرگه هی. دیاره خه لکتی به هیدینان ژ ره وشا سیاسی و ئه و هه فرکییا دژوار و خووناوی یا دنافه را هه ر دوو برایان دا بیزار بوون، له ورا هه لویستی خه لکتی ژ کوشتنا قوباد به گی یا ئه رینی بوو، و ب گو هلییوونا ده نگوباسین کوشتنا وی پرانییا خه لکتی ئامیدیئی ژ هه موو ته خ و چینین جفاکی ژ موسلمان و نه موسلمانان ژ سه رباز و خه لکتی ئاسایی ب جه زن و پیرو زباییه پشته فانییا به هرام به گی کرن، و ب

دوو باره میرگهها ئامیدی بریقعه بهت، مه ره ما سولتانی ژ فنی چهندی ئه و بوو به هرامی بو لای خۆ راکیشیت باشی بشیت دهسته سهر بکته، له ورا سهردار فههاد پاشا نامهیه ک بو وی هنارت و ب بهژن وبالا وی فه گوت تیدا هاتبوو: نهها بهرژه وهندی وه سان دخوازیت ل گور فه مانا سولتانی تو ئامیدی بو سه ییدخانی بهه بهیلی و تو سه نهجه قا زاخو و سه سه نکیف بریقعه بهیه، و بریاره ئه ف ساله له شکه ری عوسمانی هپرسی بکته ته سهر گورجستانی، له ورا فه ره تو ژ د هه و نافبری دا پشکدار بیی و ته ژ د خزمه تا سولتانی و ده وله تیدا پشکداری هه بیته، بشی چهندی دی ده رفه ته ک بو ته په ییدا بیت ده من تو ژ شهری فه دگه ری فه چونکه دی راپورته ک ل دور راستیا خزمه تا ته بو سولتانی هپته بلند کرن، ب فی چهندی دی په لیا میری حکومه تا ئامیدی بو ته فه گه ریته...» (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠).

سولتانی ئه و گو مانه ل جه م په ییدا بیوو کو به هرام نه که سه کی ب سانا هییه ده سه ته لاتی بو سه ییدخانی قالا بکته، چونکه ئه وی گه له ک قوربانی دابوون هه تا گه هشتیه په لیا میری به هدینان، له ورا سولتانی فه رمانین توند ئاراسته ی والیی به غداد و شه هره زوو و هه موو میرین کوردستانی کرن، کو هه موو ب هه فرا ل دژی به هرام به گی شهری بکه ن و که له ی ژ ده ستین وی بیننه ده ری و راده ستی سه یید خانی بکه ن ئه گه ر ئه و یی ژد بوو ل سهر راده ست نه کرنا که لها ئامیدی و میرگهها به هدینان (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤١)، لی «ئه فی فیلی هه مبه ره به هرام به گی گیل و دلپاک سهر گرت» ئه و سولتانی و فههاد پاشای بو وی داربژتی به هرام به گی ژ هه موو دلی خۆ باوهر کر و ئامیدی بو سه یید خانی هپلا، پشتی هه شت هه یقان بتنن ده سه ته لاتکری ب سه نهجه قا زاخو و سه سه نکیف رازی بوو (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠). ده من سه یید خان گه هشتیه مووسل به هرام به گی فه مانا سولتانی جبه جی کر و ده ست ژ که له و میرایه تی به ردان و چوو ده رفه، و سه ییدخان ب هه فکاریا خالی خۆ سلیمان به گ میری سوړان ل ده ستپیکا چرییا ئیککی ١٥٨٥ ده ست ب فه مانه واییا میرگهها به هدینان کر (ده فته ره موهیمه: ٥٦، ٢١٧، ١٤٠).

وی کر کو ئه و تولا برایی خۆ فه که ت! و نامه یه ک بو والی وقازیین به غداد مووسل هنارت تیدا فه مان ل وان کر کو بکوژی قوبادی یی بنافی حاجی یوونس وئاغایین مزووریان مال و سامانی خۆ ب ئه مانه ت داناینه باژی ری مووسل، پیدفیه ده ست ب سهر مالی وان دا به پته گرتن و سه ره ده ریا مالی میری دگه ل به پته کرن، و ل دووف هوکمی شه ری و ب هه ر ریه کی بیت ده ره قی وان ئاغایان ژی ده رکه فن، و سه باره ت حاجی یوونس ژی «ل گور شه ریعه تی ئه گه ر لسه ر وی ساغ بوو وی زیندان بکه ن و دووفچووون و ئه نجامین وی ب توماره کی بگه هنه ده ستی مه» (ده فته ره مهمه: ٥٣، هوکم: ٥٧٦، ١٩٦). ژفی به لگه یی ده پته زانین قوباد به گ لسه ر ده ستی حاجی یونس «خائین» هاتیه کوشتن!

ده رباره ی هه لویستی به هرامی ژ کوشتنا برایی وی بی گو مان جه ی دلخوشیا وی بوویه، چونکه ئه و گه هشته وی مه ره می ئه وا چه ند سالان خه بات بو دکر، ژ لایه کی دی فه راسته به هرام راسته خۆ ده ست د کوشتنا برایی خۆ دا نه بوو، لی ده من ئه ف ده نگوباسه گه هشتین هه ر زوو گه هشته ئامیدی داکو هوکمی وه ربگریته، و هیچ دووفچووون پیرابوونه ک دژی بکوژین برایی خۆ وه رنه گرت ژ وان ژی بایراک کوری سه یفه دین، سلیمان به گ کوری بایراک و میر مه لکی مزووری (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠)، و حاجی یوونس و ئاغایین مزووریان (ده فته ره مهمه: ٥٣، هوکم: ٥٧٦، ١٩٦).

پشتی کوشتنا قوباد به گی هه ردوو کورین وی سه ییدخان به گ و سولتان ئه بو سه عیدی خۆ گه هاندنه سولتان مورادخانی سی (١٥٧٤-١٥٩٥) و راستیا وان روودان و سه رهاتیان بو وی فه گی را، له ورا فه مانا فه گه راندنا حکومه تا ئامیدی بو سه ییدخانی ده رکر (ده فته ره موهیمه: ٥٦، هوکم: ٢١٧، ٦٩؛ البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠). زیده باری فههاد پاشا ب دووفچووون سه رهاتیا به هرام به گی و ژ نافبرنا یاخیوووی وئاژه گیران ل ئامیدی هاته راسپاردن «وبریارین ره واین سهردار ی نافبری د کاریدا به پته بنه جه کرن و سه نهجه قا سه سه نکیف سهر ب زاخۆ فه بیت بو ماوه یه کی به رو هخت بو به هرام به گی به پته فه برین هه تا ره وش گونجایی بیت و به هرام به گ بشیت

خۆ دهردبیریت: «دهنگوباس گه هشتینه مه بههرامی خائین و سهرداچووپی ریکا کوفری گرتیه بهر و گه هشتیه قزلباشان... د راستیدا دناقبه را خرابکاری نافیبری و برایی وی ناکوکی هه بوون و مه چه ندین سه نهجق بۆ فهبری بوون و ب نیازه کا پاک سه ره ده ری دگه ل هاته کرن، لی وی کوفر و ئیلحاد و فه ساد هه لپژارت... نه هاته و د چوارچوو فه یی گوهداریی ده ره که فتیه له ورا نه و بۆ کیژان سه نهجق بچیت پیدقییه ب ساخی یان ب مری بهیته گرتن» (ده فتهر موهمیه: ٣٢ حکم: ٧٢، ٢٠). ل دووماهییا سالا ١٥٧٧ ده وه له تا عوسمانی ب گومانا هه بوونا قزلباش لسه ر سنورین کوردستان و ترسا وی ژ تیکه له بوونا یین وه ک بههرامی گه له ک فشار ئیخستنه سه ر والی ومیر و ده سه ته له تدارین کوردان ل قی ده فه ری و چاقدیرییه کا تابه ت ل ده فه ری به هدینان و هه کاری دکر، وگفاشتین له شکه ری ل قان ده فه ران هه موویان دانه ده ستپیکرن، و د هه موو نامه یین خۆدا دوویاتی ل بههرامی و چگنی قاسم و غازی کورپی شاهقولین پنیانشی وه ک خائین و جاسووس ده اته کرن، چونکه قزلباش گرنگیی ب قان جوره که سان دهن (ده فتهر موهمیه: ٢٩، حوکم: ٧٣-٧٨)، هه ر ژ بۆ قی مه ره می سولتانی فه رمان بۆ پتر ژ ١٠٠ والی ومیرین ده فه ری هنارتن کو چاقدیرییه کا توند ل ناوچه یین خۆ بکه ن و ب هه ر رییه کی بیت بههرام بهگ بهیته ده سه سه رکرن (ده فتهر موهمیه: ٣٢، حوکم ٧٤-٧٨)، و ده وه له تی ب رییا راپورتین ئیک ل دوو ق ئیک دوو قچوونا وان ده فه ران دکر، (ده فتهر موهمیه: ٣٢، حوکم: ٧٦، ٢١؛ ده فتهر موهمیه: ٣٢، حوکم: ١٦٠، ٧٧).

ژ نه نجامی وی چه ندی قوباد بهگ نه شیا کیشه یا دناقبه را خۆ برایی خۆ دا چاره سه ربکه ت، و روژ بۆ روژی هه فرکییا وان دژوارتر لیده ات ته فه بوو نه گه ری ده ستیوه ردانا والیین هه ریمن یین مووسل و به غداد وشه هه ره زوور و دیار به کر، وهه ر ئیکی ژلای خۆقه کیشه یا هه ردوو برایان دبه ر لای سولتانی عوسمانی (ده فتهر موهمیه: ٢٩، حوکم: ٢٧٦، ١١٤؛ ده فتهر موهمیه: ٢٩، حوکم: ٢٧٧، ١١٤؛ ده فتهر موهمیه: ٥٤، حوکم: ٣٣٨، ٨٧). وهنده ک جار ان نه وان ده ستپیشه ری د چاره سه رکرنا کیشه هه ردوو برایان ل جه م سولتانی

ل گور به لگه نامه یین عوسمانی ژ هیچ فه رمان یان به رانه ته کا فه رمی بۆ بههرامی ده رنه چوو کو میرگه ها سه سه نکیف بۆ وی بهیته ئاراسته کرن (BOA. KK.d. 262, 132)، دیاره نه فا شه ره فخان گوتی ده قوادده ق ل گور به لگه نامه یان دگونجیت، چونکه ل په ی به لگه نامه یه کئ کو بۆ ١٩ خزیران ١٥٨٦ فه دگه ریت زاخۆ بۆ بههرامی هاتبوو ئاراسته کرن و نه و بۆ ماوه یه کئ ب زه لامین خۆ چوو بوو ویری و حوکم کربوو، لی سولتانی ب به هانه یا وی چه ندی کو «زاخۆ نزیک ی ئامیدی یی یه و دوژمنکاری دناقبه را زه لامین بههرامی و سه بیید خانیدا هه یه، و داکو ناکوکی و دووبه ره کییا وان نه بیته نه گه ری شه ره کئ مه زن دناقبه را هوزین به هدیناندا و ئارامی ل ده فه ری په یدا ببیت «فه رمان دا کو نه و ده ستان ژ زاخۆ به رده ت و به ره ف سه سنکیف بچیت، ل سه ر قی بناخه ی بههرام بهگ ب پشته فانیین خۆقه کو زه لامین مزوووریان بوون به ره ف سه سنکیف فه چوو (ده فتهر موهمیه: ٦٠، حوکم: ٥١٤، ٢١٧).

پشتی چوونا بههرامی بۆ سه سنکیف ل گوره ی وان سوژین بۆ هاتیه دان دگه ل سوپایی عوسمانی پشکداری ده ره ری گورجستانیدا کر (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠)، و بههرام پشتی ژ شه ری فه گه پریایی نه و ل گور وی پیلانا بۆ هاتیه دارژتن دگه ل هه فزینا وی هاته ده سه سه ر کرن، و ل گرتیگه ها که لها نه زررۆمی هاته زیندان کرن. پاشی فه رهاد پاشای داخواز ژ سه بیید خانی کر کو ل نه زررۆمی د دادگه هکرنا بههرام بهگی ب تاوانا کوشتنا بابی ویدا ئاماده ببیت، پشتی تومه ت ل سه ر وی ساخ بووی و بپه پاره یه کئ مه زن ژ هاته ستانن سه بیید خانی نه و پیش خوونا بابی خۆ فه کوشت (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٤٠).

ته وه ری چواری: نه نجامین هه فرکییا قوباد بهگ و بههرام بهگ (١٥٧٦-١٥٨٥)

مه ترسیدارترین نه نجامی هه فرکییا قوباد بهگ و بههرامی ده ستیوه ردانا ده ره کی بوو د کاروبارین میرگه هیدا، د سه رییدا ده وه له تا سه فه وی، چوونا بههرامی بۆ ئیرانی ده سه ته له تدارین عوسمانی گه له ک دلگران و توره کرن، د نامه یه کئ بۆ میری سوژان سولتان ب قی شیوه ی دلگرانی

به گئی پاشان د ده مئ ناکۆکییدا هه میره کی ژ لایه کئی فه هۆزین به هه دینان بو لایین خو رادکیشان، برایی قوباد به گئی یئ هه فرک به هرام به گ به ره فه هۆزا زیاری چوو، ب فئ چه ندی ژماره یه کا زه لامین زیاریان ل دوور وی کۆمبوون و خو به ره فه فکرن کو هیرشئ بکه نه سه ر پایته ختئ میرگه هئ و ژ ده ستین قوباد به گئی بینه ده ری، ل ٣ چریا دووی ١٥٧٥ سولتانی فه رمان ل قوباد به گئی کر «ب زیه کا جوان و گونجایی و ل گور شه ریه تی شه ریف ئاغایین عه شیره تان وه ک عه لی ئاغایئ زیاری و لایه نگرین وی ئه وین زوورداریئ ل خه لکی دکهن ده سته سه ر بکه و ده مئ تاوانا هه ر ئیک ژوان ل سه ر ساغ بوو ب رییا دادگه هئ حوکم ل سه ر وان به ئته دان» (ده فتر موهیمه: ٢٧، حوکم: ١٣٢، ٥٢)، و د هه مان روژدا فه رمان ل والیئ به غداد ژئ کر کو به لزه سه روک عه لی به گئی زیاری و ئه وین ده ستریزئ ل سه ر خه لکی کرین و فه رمان به رییا قوباد به گئی نه کری و ب فه ساد و شه ناعه تی فه مژوولن به ئنه گرتن د نامه یا خو دا گوئی «خو گیرونه که و هه ر تشئ پیتشی بیت بو قوبادی به ئیره و نامه یه کئی بو وان فه سادکاران ژئ به ئیره داکو ده ستان ژ خراپی و تیکدانا خو به رده ن» (ده فتر موهیمه: ٢٧، حوکم: ١٣٣، ٥٢). و بقی ئاویی به که م جار بزاقا خو دناڤ ئاغا زیاریدا ده ست پئ کر، و عه لی ئاغایئ زیاری و برایی وی هه مزه ئاغا سه رکر دایه تییا له شکه ری زیاریان دژی له شکه ری میرگه هئ دکر، و د دووماهیک ویستگه هئ بزاقا به هرامی ژئ هه ر دناڤ زیاریاندا بوو، ده مئ ئه و ره فی چوو به ئیرانئ ژئ خیزان و زاروکین خو هیلانه د که له یا عومرانییدا ل ده فه را زیاری و به ره فه ئیرانئ فه ره فی. (ده فتر موهیمه: ٣٣، ح ٤٠٤، ١٩٩؛ ده فتر موهیمه: ٢٩، حوکم: ١٣١، ٥٥؛ ده فتر موهیمه: ٢٩، حوکمین: ٢٧٦ و ٢٧٧، ١١٤). هندی هۆزا مزووری بوو ئه وژی مل ب ملئ زیاریان به رده وامبوون ل سه ر دژایه تیکرنا قوباد به گئی (ده فتر موهیمه: ٦٠، حوکم: ٥١٤، ٢١٧). و ل داویئ نافبری هه ر ل سه ر ده ستئ ئاغایین فئ هۆزئ هاته کوشتن (ده فتر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٧٢٨، ٢٥١).

ژ ئه نجامین دی یین خراپ کو د به لگه نامه یین فه رمیدا هاتیه «کوشتن و تالانکرن و دزی و بن پیکرنا مافین خه لکی و ریگری» ژ ئه نجامئ وی ئازاوه و قالاتییا ده سته لاتئ ل

دکر، دگه ل فئ چه ندئ ژئ پئشنیارین وان ژ بو ئاشتبوونا دناڤه را وان دا ژ لایئ قوباد به گئی ژئ نه ده اته په ژراندن، بو هه وونه ل هافینا ١٥٨٤ والیئ شه هره زووری ب دانا هنده ک عه ردین به هه دینان بو به هرامی وه ک مه رجه کئ ئاشتئ بو وان دانا لئ قوباد به گئی ئه فه چه نده ره تکر (ده فتر موهیمه: ٥٤، حوکم: ٣٣٨، ٨٧؛ BOA. A. NST. d. 1074. 21).

هه ره ها ئه فه هه فرکییه بوو ئه گه ری دووبه ره کیئ دناڤ به مالا میران بخو دا، و سه ر ئه نجام لسه ر دوو به ره یین فه قه دژ دابه شبوون، به ره یئ ئیکئ کو پشته فانین به هرامی بوون ژ میر عومه ر و سلیمان به گ کورئ بایراک به گ (ده فتر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٤٠٠، ١٣٩)، سه یید قاسمئ برایی سولتان حسینی و شاه روسته مئ پسمامئ وی (ده فتر موهیمه زه یلی: ٣، حوکم: ٦٦٨، ٢٦٤) و برایی به هرامی خان ئیسماعیل (ده فتر موهیمه زه یلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ٣٢٤)، و میرزا محمه ده د، به کر، مه لک عه زیز و عه له مه ددین ژ که س و کارین وی (ده فتر موهیمه: ٣٣، حوکم: ٦٧٩، ٣٢٧)، لئ به ره یئ دووی کو ئالیگرین قوباد به گئی بوون ئه وژی مامئ وی موراد خان کورین مامئ وی سلیمان، محمه ده د، عه بباس به گ، و زه ینه ل به گ و ژ ماقوول وه فادارین وی ئه حمده د و یووسفئ کورئ شیخ به هائه ددینی، و حسینه ددین نفیسه ری دیوانا قوباد به گئی (ده فتر موهیمه: ٥٢، حوکم: ٤٥٨، ١٨٠).

مایتیکرنا هۆزین به هه دینان د هه فرکیین هه ردوو بریایان دا مه ترسیدارترین سیمایئ فی سه رده می بوو، هه ر ل ده ستپیکا بزاقا به هرام به گئی هۆزا زیاری چوو نه پال به هرام به گئی. ئه لده ملوجی دیژیت: ئه و کیشه یا دناڤه را قوباد و به هرامدا روو دای دناڤ خیزانا مالباتا ده سته لاتدار دا ئاسئ ببوو بیئ کو هیچ هۆزه ک مایتیکرنئ تیدا بکه ت و هه موویان خو دا پاش ژبلی هۆزا مزووری (الدملوجی، ١٩٩٩، ١٨)، لئ به لئ به لگه نامه ددنه دیارکرن هۆزا زیاری بوو خودانا روئئ سه ره کی بوو پاشان مزووری ل دووقدا ده ات، ده مئ سولتان حسین مری و ده سته لات بو کورئ وی قوباد به گئی چوو ی به ری ناکۆکی دناڤه را ئه ندامین به مالا به هه دیناندا په یدا بیت، هۆزا زیاری ده ست دا دژایه تیکرنا قوباد

دهرئه نجام:

د به لگه نامه یان ب رووهن ئاشکه را خویا دبیت ئه وی هه موو هه ولداینه کو دناڤه را هه ردوو برایندا ئاسایی بییت و رییک بکه فن، لئ هنده ک فه کۆله ر بئ به لگه دبیزین کو عوسمانیان سیاسه تا (فرق تسد) دژی بنه مال و میرگه هین کوردی پهیره و دکر، ئه فه د ده مه کیدایه کو د چه رخئ شازدیدا تیکچوونا رهوشا نافخویسی یا هه ر میرگه هه کئ د بهرژه وهندییا دهوله تا عوسمانیدا نه بوو، تاییه ت د رهوشا شه ریدا پیدقی ب هیزه کا په کگرتی یا کوردان هه بوو، له ورا دهوله تی پینگافین گونجایی دهافیتن داکو خه لک ب شه رین نافخویسی فه مژوول نه بییت، و د به لگه یاندا خویا دبیت کو سولتان ب هه موو ریازان هه ول دده ت شه ر و ئازاوه یین نافخویسی پهیدا نه بن، و ئه و ناخوازیت کو شه ره کئ ئیکجار مه زن دناڤه را میرگه هین جزیره و به هدینان دا روو بده ت، ژ لاپه کئ دی فه د نامه یین سولتانیدا دیاردبیت کو ژبلی که سوکارین به هرامی میرگه ها هه کاری ژی پشته فانییا به هرامی دژی برایی وی کریه، و دیار دبیت کو قوبادی ئه ف گازنده ژ سولتانی کریه، و گومانین خراب ب هه ردوو میرگه هین جزیره و سوژان ژی برینه و هوشداری داینه وان ژی، ئه فه ژی وی چه ندی دگه هینیت کو سولتان دگه ل وی چه ندی نه بوو میرگه هین کوردی ژی به ربینه ئیک.

ل دووماهیئ بو مه دیار دبیت سه روکانیا قئ هه فرکیئ ل ناف بنه مالا به هدینان بخو سه ره لدایه، و فه ریژا وان گه هشته هوژین به هدینان و میرگه هین کوردی و دهسته لاتدارین هه ریمی، سه ره نه نجام به رهه مئ قئ بو میرگه هئ و خه لکئ وی ب شیوه په کئ نه ریئنی فه گه رییا.

به هدینان پهیدا بوون (دهفته ر موهمیه: ٢٨، حوکم: ١١، ٥)، بو نمونه ل ٢٧ کانوونا دووی ١٥٧٧ د نامه په کا سولتانی بو قوباد به گی دا هاتیه: «به هرام به گ و ژماره په کا تیکده ر و ئازاوه گیران سه ریچی کرینه و دهسته ژ پینشلکرنا مافین خه لکی به ر نادهن و پالدانا وان بو یاخیبوونئ یا به رده وامه» (دهفته ر موهمیه: ٢٩، حوکم: ٢٧٦، ٢٧٧، ١١٤)، و سولتان د نامه په کا دیدا دبیزیت «مالین خه لکی تالان دکر» (دهفته ر موهمیه: ٢٩، حوکم: ٤١٦، ١٧٣)، بیگوومان هنده ک ژ وان تو مه تین بئ بنه مانه، چونکه قوباد به گی و سولتانی عوسمانی به رده وام ئه ف گوته دانانه پال به هرام به گی، و هه ر که سئ دژی چه زین دهوله تا عوسمانی راوه ستیابا دا فان جو ره گوته نان بو فه هینن. د هه مه ردا قوباد به گی هه موو پیکول دکرن سه رچاوه یین دارایی یین نه یارین خو هشک بکه ت، دقئ پینگافیدا ئه وی ئه و ده ره به گی و عه ردین بابئ وی داینه که سوکارین خو و پاشان ل وی هه لگه رای هه موو ژئ ستاندن (دهفته ر موهمیه: ٣٢، حوکم: ٣٣٣، ١٦٩). دقیت نه هیته ژبیرکرن هه ر ژ نه نجامئ قئ چه ندی قوباد به گ و کوره کئ خو و به هرام به گی هاتنه کوشتن

پهیدا بوونا قلاتییا سیاسی و یاخیبوونا عه شیره تان پشتی وی چه ندی هات قوباد به گی ژ ترسین له شکه ری به هرامی پایته ختی میرگه هئ بجهیلا، (البلیسی، ٢٠٠٦، ١٣٩)، و میرگه ها به هدینان بو ماوه یئ چوار مه هان مه حلول بوو وما بئ میر (BOA. KK. d. 262, 134)، ئه فه ژی بو ده فه ته ک ژ بو یاخیبوونا عه شیره تان و کوشتنا که سین بئ گونه (دهفته ر موهمیه: ٥٢، حوکم: ٤٥٨، ١٨٠). و هه ر ل دوور هه مان بابه ق ل ١٠ شوبات ١٥٧٩ سولتانی بو جارا دووی فه رمان ل قوباد به گی کر بزاقین هوژین به هدینان ژ ناڤبه ت (دفته ر موهمیه: ٤٧، حوکم: ٥٨٨، ٢٤٤).

پهراویز:

- (١) ئەف فەكۆلینه پشكه كه ژ ماسته رنامه یا ب نافونیشانی (میرگه ها به همدیان ١٥١٥-١٨٤٢ خواندنه ك د هه فركییین نافخویدا- فەكۆلینه كا میژوووی ف به لگه نامه یی) یا قوتابی (بهزاد محمد طاهر رمضان) ب سه ره رشتیا (پ.هـ. د. نزار ایوب حسن گولی).
- (٢) زه عامه ت و تیمار د ده فته رین سه ر ژمیاریی (ته حریر) دا دهینه دیتن، دوو زاراقن ده ربزینی ژ نه ردین میری دكه ن، كو ژ سه نجه قبه گیان كیمترن، و بو ئەفسه ر و سه ربازین له شكه ری یان فه رمانبه ران هه مبه ر خزمه ته كا ده ستنیشانكری بو ده وه له تی دهاته ن دان. هندی زه عامه ت بوون بو سه ربازین پله به رز و فه رمانبه رین پایه بلندی ده وه له تی وه ك ده فته ردارئ كارگیری دهاته ن دان، و داها تی وان یی سالانه دنا فه را ٢٠-١٠٠هزار ئاچه یان بوو. لی جووری دووی دگوتنی تیمار ئەف جو ره بو سه ربازین ئاسایی یین له شكه ری عوسمانی دهاته ن دان و داها تی وی دنا فه را ٢-٢٠ هزار ئاچه یان بوو، هه ردوو جو رین سه ری داها تی خو ژ وی با جا سالانه وه ردگرت ئەوا ژ خه لكی وی ده فه ری دهیته ستان دن (مراد، ٢٠١٨، ٢١٢-٢١٣).
- (٣) گونده كه دكه فیه ده فه را دۆسكییان ل ناحیه یا مانگیشكی هه فس نووره دگه ل گوندین بئشینكی وگرئ پتی و حوجا فا.
- (٤) فه زایا مه دینه نو كه دكه فیه باكووری باژیری به سرا.
- (٥) ته مغه (Damga): ئەف زاراقه د قانونامه یا ویلایه تا مووسل ده ربزینه ژ ئەوی باجی ئەوا د كه فته سه ر كه لوپه لین د بازاری مووسلیدا (مراد، ٢٠١٨، ٢٩٥)، ل فیره مه رم پی ئەو بازاره ئەوی كه لوپه لین وی دكه فنه ژر ریکیف باجی.
- (٦) سوپاهی: سه ربازین سواری، كه فترین پۆلینا له شكه ری عوسمانیه، كو بو سه رده می میرگه ها عوسمانی فه دگه رن، داها تی وان ژ ژوان باجان دهیته ئەوین ده وه له تی ل سه ر تیمار و زه عامه تان د سه پاند (جب، بون، ١٩٧١، ٦٩).
- (٧) په یفه كا توركیه راما نا سه ر سو ر دهیته، كو ژ دوا زده پچین ده رسوكا سو ر یا ئیمامین شیعه هاتیه وه رگرتن ئەوا ل سه رده می شیخ حهیده ری سه فه وی (١٤٦٠-١٤٨٨) ده ركه فتی، له ورا ئەف زاراقه پتر ده ربزینی ژ هیزا له شكه ری یا ده وه له تا سه فه وی دكه ت (مراد، ٢٠١١، ٢٤).
- (٨) كه تخودا: په یفه كا فارسیه ژ (كه ت) واته مال و (خودا) واته خودانی مالی، ئەف په یفه وه ك ده ربزین ژ به ربزیری گوندان هاته بكارئینان، پاشان عوسمانیان ب راما نا جیگر یان هاریكار بكارئینان، ئەفجا هاریکاری وه زیری، والی، میر...هتد بیت (مراد، ٢٠١٨، ٨٣).

- (٩) ئاچه: درافه كی زیفیه، په كه یه كا پاره یی عوسمانی بوو، ل سه رده می غازی ئورخان ١٣٢٨-١٣٢٩ ز هاتبوو سكه لیدان، و هه تا نیفا ئیكی ژ چه رخی شازدی ده وه له تا عوسمانی ل شوونا ده ره می ئەوی ل وه لاتین ده ورو به ر یین وه ك عیراق و مصر و سو ریا دهاته بكارئینان (مراد، ٢٠١٨، ٣٠٨).
- (١٠) فلوری: د كۆكا خو دا درافه كی ئیتالی یه، به ری چه رخی یازدی ئەف نافه لسه ر درافین زیری یین باژیری فلوره نسا دهاته گوتن، ژ به كو گول سووسنه ك لسه ر هاتبوو نه خشان دن، و هه ر ژ به ر فنی چهندی دگوتنی (Flor)، لی ده می ل ده وه له تا عوسمانی دا به لافبووی ئەوانا دگوتنی فلوری (Flori)، بقی چهندی هنده ك جار ان زه لامین ده وه له تی و نفیسه رین به رنیاس یین وه ك كاتب چه له بی، په چه وی، و قوچی به گی دگوتنه پاره یی زیری یی عوسمانیان ژی فلوری.
- (١١) جه لالی: ل سه رده می سولتان سه لیم ئیكی ل ده ورو به رین باژیری توکاتی زه لامه كی ب نا فی (جه لال) بانگه وازیا مه هدیاتی کر و ژماره یه كا زور یا خه لكی شه رخواز ل دوور وی خرغه بوون، و ئەفه بوو ئەگه ری په یدا بوونا ئاریشه یین مه زن بو ده وه له تی، پشتی فی رووانی ئیدی ده ربزینا «جه لالی» ل ناف ده وه له تا عوسمانی ب شیوه یه كی به رفه ره بو وان كه سان بكار هات ئەوین ل دژی ده وه له تی یاخی دبوون، (Pakalin, Mehmet Zeki, ١٩٩٣, C١, ٣٦٩).
- (١٢) دیاره كو لیورین بو به هرامی و هه فالین وی ده رچوو په له ورا ب ئارامی سه ره دانا مووسلی کریه.
- (١٣) ئالای به گ: ناسنا فه كی له شكه ری یی بلنده د ده وه له تا عوسمانیدا، ئەف ناسنا فه د فی ماوه ی دا ب راما نا سه رکرده یی هیزین مه له بندی ویلایه تی دهیته، كو خودان زه عامه ت و تیمارین ویلایه تی نه هه مبه ر پشكداریا وان د شه ران دا ئەف ناسنا فه ژی وه ردگرت (Pakalin, Mehmet Zeki, ١٩٩٣, C١, ٤٥).
- (١٤) رۆمئیلی (وه لاتن رۆمئ): ئیک ژ هه ریمین سه ره کی یین ده وه له تا عوسمانی نیه كو ده كه فته پشكا كیشوهری ئەوروپا، و ئەف ده فه ره بخو فه دگرتن: سه لانیک، ئوسكوپ، ئوخری، كوستونیدیل، ترحاله، ده لیقینا، ئەفه لۆنیا، ئەلباسان، پرزهن، دوکائین، ئەلاجاحیسار، ویلچه رترین، یانیا، سه مه ندره، یانوا (Pakalin, Mehmet Zeki, ١٩٩٣, C٣, ٥٧).
- (١٥) سورة النساء، ئایه تا ١٢٨.
- (١٦) قال لا تتریب علیکم الیوم یغفر الله لکم وهو أرحم الرحمین (٩٢)، سورة یوسف.

لیستهیا ژێدهران

ئیک: به لگه نامه یین عوسمانی

سه روکایه تییا وه زیران- ئه رشیفی عوسمانی-BOA) Devlet (ArŞivleri BaŞkanligi Osmanli ArŞivi

١- بابی ئاصفی Bab-I Asafi

أ- دهفته رین موهیمه Divan-ı Hümayûn Sicilleri Muhimme (Defterleri (A. DVNSMHM. d

دهفتهر موهیمه: ٢، حوکم: ٣، ١٤٩٩، ره بیعولته وه ل ٩٦٣، ل ١٧.

فه زمانه ک بو والیی به غداد ل ١٦ ره بیعولته اخر ٩٨٠. دهفتهر موهیمه: ١٩، حوکم: ٤٣٨، ل ٢١٢.

فه زمانه ک بو والیی دیاربه کرێ ل ٢٣ شه و ال ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٣، حوکم: ٦٢٧، ل ٢٩٠.

نامه یا والیی دیاربه کرێ حه سه ن پاشا بو سولتانی ل ٢٤ شه عبان ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٥، حوکم: ٨٣، ل ١١.

نامه یا والیی دیاربه کرێ حه سه ن پاشا بو سولتانی ل ١٦ ره مه زان ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٥، حوکم: ٢٨٧، ل ٢٨.

نامه یا میری ئامیدی سولتان حسین بو سولتانی ل ١٦ ره مه زان ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٥، حوکم: ٢٩٤، ل ٢٩.

نامه یا میری ئامیدی قوباد به گ بو سولتانی ل ١٧ ره مه زان ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٥، حوکم: ٣٠٤، ل ٤٠.

نامه یا میری ئامیدی قوباد به گ بو سولتانی ل ١٧ ره مه زان ٩٨١. دهفتهر موهیمه: ٢٥، حوکم: ٣١٠، ل ٤٠.

فه زمانه ک بو والیی به غداد ل ٣٠ ره جه ب ٩٨٣. دهفتهر موهیمه: ٢٧، حوکم: ١٣٣، ل ٥٢.

فه زمانه ک بو والیی شه هره زووری ل ١٥ شه و ال ٩٨٣. دهفتهر موهیمه: ٢٧، حوکم: ٤٦٧، ل ٢٢٠.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل ١٥ شه و ال ٩٨٣. دهفتهر موهیمه: ٢٧، حوکم: ٤٦٨، ل ٢٢٠.

فه زمانه ک بو والیی شه هره زور و قازی مووسل ل ١٩ جه مادولته وه ل ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٨، حوکم: ١١، ل ٥.

فه زمانه ک بو میری هه کاری زهینه ل به گ ل ٢٤ ره بیعولته اخر ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٥٦، ل ٢٣.

فه زمانه ک بو قازیین سهر ریان ل ٩ ره بیعولته وه ل ٩٨٤، دهفتهر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٧٤، ل ٣١.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل ١٣ جه مادولته وه ل ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٣٦٠، ل ١٥٤.

فه زمانه ک بو والیی دیاربه کر ل ٢٥ ره مه زان ٩٨٤. دهفتهر موهیمه:

٢٨، حوکم: ٩٠٠، ل ٣٥٤.

فه زمانه ک بو میری سوران وسندی سلیمانی ل ٨ شه عبان ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٨، حوکم: ٩٩١، ل ٣٨٢.

فه زمانه ک بو والیی وان ل ١١ زیلقوعده ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ٧٣، ل ٢١.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل ١٥ شه و ال ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ١٣٠، ل ٥٥.

فه زمانه ک بو میری مه رگاوه حه سه ن به گ ل ١٥ شه و ال ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ١٣١، ل ٥٥.

فه زمانه ک بو والیی شه هره زووری ل ٧ زیلقوعده ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ٢٧٦، ل ١١٤.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل ٢٩ شه و ال ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ٢٧٧، ل ١١٤.

فه زمانه ک بو والیی به غداد و میری ئامیدی قوباد به گ ل ٢٣ زیلحجه ٩٨٤. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ٤١٦، ل ١٧٣.

فه زمانه ک بو میری سوران سلیمان به گ ل ٧ ره مه زان ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٣٢، حوکم: ٧٢، ل ٢٠.

فه زمانه ک بو میری خیزان ل ١١ زیلحجه ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٢٩، حوکم: ٧٤، ل ٢٢.

فه زمانه ک بو سه نه جه قه گ شه هری بازار ل ٧ ره مه زان ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٣٢، حوکم: ٧٦، ل ٢٤.

فه زمانه ک بو میری خیزان ل ٢٥ زولحجه ٩٨٦. دهفتهر موهیمه: ٣٢، حوکم: ١٦٠، ل ٧٧.

فه زمانه ک بو والیی شه هره زووری ل ٢٣ ره بیعولته وه ل ٩٨٦. دهفتهر موهیمه: ٣٢، حوکم: ٣٣٣، ل ١٦٩.

نامه یا والیی وان بو سولتانی ل ٧ ره مه زان ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٣٢، حوکم: ٦٥٩، ل ٣٦٣.

فه زمانه ک بو والیی شه هره زووری ل ٢٧ شه و ال ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٣٣، حوکم: ٤٠٤، ل ١٩٩.

فه زمانه ک میری ئامیدی قوباد به گ ل ٩ زیلقوعده ٩٨٥. دهفتهر موهیمه: ٣٣، حوکم: ٦٧٩، ل ٣٢٧.

داخواز نامه یا میری ئامیدی قوباد به گ ل ٧ زیلحجه ٩٨٦. دهفتهر موهیمه: ٣٧، حوکم: ٣٠٧، ل ٢٩.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل ١٤ زیلحجه ٩٨٦. دهفتهر موهیمه: ٣٩، حوکم: ١٤٦، ل ٤٩.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل سه فه را ٩٩٠ مش، دهفتهر موهیمه: ٤٧، حوکم: ٥٨٧، ل ٢٤٤.

فه زمانه ک بو میری ئامیدی قوباد به گ ل سه فه را ٩٩٠. دهفتهر موهیمه:

موهیمه: ٤٧، حوکم: ٥٨٨، ل ٢٤٤.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد وشه‌هره‌زوورئ ل ٨ صه‌فه‌ر ٩٩١. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٤٨، حوکم: ٩٣٢، ل ٣١٦.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد ل ٢٧ صه‌فه‌ر ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٤٨، حوکم: ١٠٠٨، ل ٣٤٣.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میر و قازیی جزیری ل ٢٢ ره‌بیعوئله‌وه‌ل ٩٩١. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٤٩، حوکم: ٤٧، ل ١٢.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی شه‌هره‌زوورئ ل ٢٩ ره‌جه‌ب ٩٩١. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٥١، حوکم: ٢٠١، ل ٦٤.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد، ل ٢٩ ره‌جه‌ب ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥١، حوکم: ٢٠٤، ل ٦٥.
 فه‌رمانه‌ک بۆ فه‌ره‌اد پاشا ل ٢٩ ره‌جه‌ب ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه: ٥١،
 حوکم: ٢٠٦، ل ٦٥.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد ل ١ ره‌مه‌زان ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥٢، حوکم: ٢٤، ل ٨.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد ل ٢٠ ره‌مه‌زان ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥٢، حوکم: ١٣٦، ل ٦١.
 فه‌رمانه‌که بۆ میری ئامیدی قوباد به‌گ ل ٥ شه‌وال ٩٩١. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٥٢، حوکم: ٢٠٠، ل ٨٣.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد ل ٢٢ زیلقوعده ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥٢، حوکم: ٤٠٠، ل ١٦٠.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد و قازیی مووسل و ئامیدی. ل ١٣
 زیلقوعده ٩٩١. ده‌فته‌ر موهیمه: ٥٢، ٤٥٨، ل ١٨٠.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میری ئامیدی بۆ قوباد به‌گ ل ٢٩ شه‌عبان ٩٩٢.
 ده‌فته‌ر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٣٠٨، ل ١١١.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی به‌غداد، ل ٩ شه‌عبان ٩٩٢. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥٣، حوکم: ٣٩١، ل ١٣٦.
 فه‌رمانه‌ک بۆ سه‌ردار فه‌ره‌اد پاشا ل ١٣ شه‌عبان ٩٩٢. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٥٣، حوکم: ٤٠٠، ل ١٣٩.
 فه‌رمانه‌ک بۆ سه‌ردا فه‌ره‌اد پاشا ل ١٣ ره‌مه‌زان ٩٩٢. ده‌فته‌ر
 موهیمه: ٥٣، حوکم: ٤٠١، ل ١٣٩.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والی و قازیی به‌غداد و مووسل ل ٢٥ موحه‌ره‌م ٩٩٣.
 ده‌فته‌ر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٥٧٦، ل ١٩٦.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی دیاربه‌کر ل ١١ صه‌فه‌ر ٩٩٣. ده‌فته‌ر موهیمه:
 ٥٣، حوکم: ٧٢٨، ل ٢٥١.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میری ئامیدی به‌ه‌رام به‌گ ل ١١ صه‌فه‌ر ٩٩٣.
 ده‌فته‌ر موهیمه: ٥٣، حوکم: ٧٢٩، ل ٢٥١.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میری به‌ری یی زاخۆ به‌ه‌رام به‌گ ل ٣ ره‌جه‌ب ٩٩٤.

ب- ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی Divan -i Humayun Sicilleri
 Muhimme Zeyli Defterleri
 نامه‌یه‌ک بۆ میری ئامیدی قوباد به‌گ ل ٢٢ ره‌بیعوئله‌وه‌ل ٩٨٤.
 ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی: ٣، حوکم: ٦٦٨، ل ٢٦٤.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میری جزیری به‌در به‌گ ل ٢٢ ره‌بیعوئله‌وه‌ل ٩٨٤.
 ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی: ٣، حوکم: ٦٦٩، ل ٢٦٤.
 فه‌رمانه‌ک بۆ والیی دیاربه‌کر عوسمان پاشا ل ٥ ره‌بیعوئلاخر ٩٨٤.
 ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی: ٣، حوکم: ٦٨٠، ل ٢٦٨.
 فه‌رمانه‌ک بۆ میری جزیری به‌در به‌گ ل ٢٠ ره‌بیعوئلاخر ٩٨٤.
 ده‌فته‌ر موهیمه‌ زه‌یلی: ٣، حوکم: ٨٣٦، ل ٣٢٤.

ج- ده‌فته‌رین نیشان و ته‌حویل Nişan ve Tehvil Defteri
 BOA. A. NŞT. d. 1074- 982 H/1575M

٢- ده‌فته‌رین مالی
 Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d)
 BOA. MAD. d. 563. 983H/1576M

٣- ده‌فته‌رین کامل قه‌په‌چی
 (KK.d) Kamil Kepeci Defterler

ز	ژماره و کۆدی ده‌فته‌ری	سالا مشه‌ختی	سالا زاینی
١	BOA. KK. d. 213	٩٦٢	١٥٥٥
٢	BOA. KK. d. 230	٩٨٤	١٥٧٧
٣	BOA. KK. d. 243	٩٩١	١٥٨٣
٤	BOA. KK. d. 244	٩٩٣	١٥٨٥
٥	BOA. KK. d. 262	٩٩٧	١٥٨٩

٤- ریقه‌به‌رییا گشتی یا تاپۆ خانوبه‌ران Tapu Ve
 Kadastro Genel Müdürlüğü (TK. GM. D)
 BOA. TK. GM. D. 316. 987H/1579M

دوو: په رتۆك**أ-ب زمانى عه ره بى**

البديسي، شرفخان، (٦٠٠٢)، شرفنامه، ت. محمد علي عوني، ط ٢، دار الزمان، ديمشق.

جب، بون، (١٧٩١)، المجتمع الاسلامى والغرب، ت. احمد عبدالرحيم مصطفى، ج ١، قاهيره.

الدملوجي، صديق، (٩٩٩١)، اماره بهدينان الكردية او إمارة العمادية، تقديم ومراجعة، عبدالفتاح على بوتاني، ط ٢، دار ئاراس للطباعة والنشر، اربيل.

گولى، نزار أيوب، الجوادى، غسان وليد، (٩١٠٢)، مقدمة في تاريخ زاخو خلال العهد العثماني ١٨٩١-١٥١١: دراسة تاريخية وثائقية، مركز زاخو لدراسات الكردية، زاخو.

مراد، خليل على، (١١٠٢)، ديروكا ئيرانى يا نوى و هه فچه رخ، و. بهزاد محمد طاهر رمضان، پيداچوون. نزار ايوب گولى، ده زگه هى سپيريز، دهوك.

مراد، خليل على، (٨١٠٢)، تاريخ العراق الاداري والاقتصادي في العهد العثماني الثاني دراسة فى الادارة العثمانية والحياة الاقتصادية ١٨٣٦-١٩٠٧ م، بيروت.

نيازى، على پاشا، ظفرنامه ٢٩٩، على اميرى كتيخانه سى، استانبول، رقم: ٦٩٣.

ب زمانى توركى

Nacak, Suleyman, (2011), 34 Numarali Mühimme Defteri (H.986-M.1578), Transkripti Ve Değerlendimesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Istanbul.

Pakalin, Mehmet Zeki, (1993), Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, Istanbul.

الملخص

يشغل الصراع على السلطة بين ابناء الأسر الحاكمة حيزا واسعا في تاريخ الإمارات الكردية، لاسيما في العهد العثماني، ونظرا للرغبة الملحة بالاستحواذ على السلطة كما هو شائع في الدول والإمارات الكردية، حدث اطول وأشر صراع بين ابناء السلطان حسين بك (قوباد بك، وبهرام بك) في القرن السادس عشر، والذي استمر لمدة تسع سنوات، وخلف آثارا سلبية من النواحي السياسية والاجتماعية للإمارة فيما بعد. على الرغم من اهتمام الباحثين بالصراعات الداخلية للإمارات الكردية، الا ان عدم توفر المصادر الأصلية بين أيديهم، لم تسعفهم في اظهار الجوانب التاريخية لتلك الصراعات الدامية، وتحديدًا في إمارة بهدينان، وفي ضوء ما تقدم، تتميز هذه الدراسة بانها انجزت بالاعتماد على الوثائق الرسمية للدولة العثمانية، ومنها دفاتر المهمة و السجلات المختلفة، فضلا عن المصادر المهمة وفي مقدمتها كتاب شرفنامه لشرف خان البديلي. تحاول هذه الدراسة الكشف عن بعض جوانب الصراع بين قوباد بك أمير إمارة بهدينان واخيه بهرام بك في المدة (١٥٧٦-١٥٨٥)، وتحليل العوامل التي كانت وراء نشوب ذلك الصراع، الى جانب البحث عن نتائجه السياسية والاجتماعية.

الكلمات المفتاحية: الصراع، قوباد بك، بهرام بك، إمارة بهدينان، السلطان العثماني

Abstract

The Conflict between the sons of the ruling families occupies a wide space in the history of the Kurdish emirates, especially in the Ottoman era, and due to the urgent desire to seize power as is common in the Kurdish states and emirates, the longest and fiercest struggle occurred between the sons of Sultan Hussein (Qubad Bey and Bahram Bey) in The 16th century, which lasted for nine years, and left negative effects on the political and social aspects of the emirate later. Despite the interest of researchers in the internal conflicts of the Kurdish emirates in general, the lack of original sources in their hands did not help them to show the historical aspects of those bloody conflicts, specifically in the emirate of Bahdinan, and in light of what was presented, this study is characterized by the fact that it was completed by relying on official documents of the Ottoman Empire, including important books and various records, as well as important sources, foremost of which is Sharafnama's book by Sharaf Khan al-Bidlisi. This study attempts to reveal some aspects of the conflict between Qubad Bey, the princess of the Emirate of Bahdinan, and his brother Bahram Bey in the period (1576-1585), and analyze the factors that were behind the outbreak of that conflict, as well as searching for its political and social consequences.

Keywords: Conflict, Emirate of Bahdinan, Qubad Bey, Bahram Bey, Emirate of Bahdinan, Ottoman Sultan